БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ

ЎЗБЕКИСТОН КП МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1918 ЙИЛ 21 ИЮНДАН ЧИҚА БОШЛАГАН • № 263 (18.141). • 14 ноябрь 1981 йил, шанба • Баҳоси 2 тийин.

УЛУҒ ОКТЯБРЬ БАЙРОҒИ ОСТИДА

КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзоси, СССР мудофаа министри Совет Иттифоқи Маршали Д. Ф. Устиновнинг доклади «Улуғ Октябрь байроғи остида» деган ном билан алоҳида китобча қилиб чиқарилди. Доклад Улуғ Октябрь социалистик революциясининг 64 йиллигига бағишлаб 1981 йил 6 ноябрда Кремлдаги Съездлар саройида бўлиб ўтган тантанали мажлисда қилинган эди. Китобчани Сиёсий адабиёт нашриёти чиқарди.

(ТАСС).

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ СЕССИЯСИ АРАФАСИДА

Ўнинчи чақириқ СССР Олий Советининг бўлажак олтинчи сессиясида СССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 1981—1985 йилларга мўлжалланган Давлат планини, мамлакатнинг 1982 йилги Давлат плани ва бюджетини, 1981 йилги план қандай бажарилаётганини, шунингдек 1980 йилги бюджетнинг ижроси тўғрисидаги ҳисоботни кўриб чиқиш мўлжалланмоқда.

Сессия бошланишидан анча аввал —200 дан кўпроқ депутат Москвага келди. СССР Олий Совети Иттифоқ Совети билан Миллатлар Советининг план-бюджет ва тармоқ комиссиялари тузган ўн олтита тайёргарлик комиссиясида депутатлар СССР ҳукуматининг тақдим этган ҳужжатларни уч ҳафта давомида муҳокама қилдилар.

13 ноябрь куни Кремлда СССР Олий Совети Иттифоқ Совети билан Миллатлар Совети план-бюджет комиссияларининг СССР Олий Совети палаталари бошқа доимий комиссиялари вакиллари иштирокидаги ялпи мажлиси бўлиб ўтди.

СССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 1981—1985 йилларга мўлжалланган Давлат планини, СССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 1982 йилги Давлат планини ва 1981 йилги план қандай бажарилаётганини дастлабки кўриб чиқиш натижалари тўғрисида планнинг асосий кўрсаткичлари билан шуғулланувчи тайёргарлик комиссиясининг раиси депутат Г. А. Тинсюег маълумот берди.

СССРнинг 1982 йилги Давлат бюджетини ва 1980 йилги бюджетнинг ижроси тўғрисидаги ҳисоботни дастлабки кўриб чиқиш якунлари ҳақида бюджетнинг асосий кўрсаткичлари билан шуғулланувчи тайёргарлик комиссиясининг раиси депутат А. К. Протозанов ахборот берди.

План-бюджет комиссиялари палаталарнинг бошқа доимий комиссиялари вакиллари иштирокида планлар ва бюджет юзасидан чиқарилган хулосаларнинг лойиҳаларини маъқулладилар ҳамда бу лойиҳаларни СССР Олий Совети Иттифоқ Совети билан Миллатлар Советининг бошқа доимий комиссиялари муҳокамасига топширишга қарор қилдилар, бу комиссияларнинг мажлислари сессия арафасида ўтказилади.

Мажлисда КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, СССР Олий Совети Президиуми Раисининг биринчи ўринбосари В. В. Кузнецов, СССР Олий Совети Иттифоқ Советининг Раиси А. П. Шитиков, СССР Олий Совети Президиумининг Секретари М. П. Георгадзе, министрликлар ва идораларнинг раҳбарлари қатнашдилар.

(ТАСС).

МАРКСЧА-ЛЕНИНЧА ЎҚУВ—ЯНГИ БОСҚИЧДА

Бугун республикамизда биринчи маротаба Пропагандист куни ўтказилмоқда. Ҳар йили сиёсий ва иқтисодий таълим системасида янги ўқув йили бошланаётган чоғда ана шундай кунларни ўтказиш анъана бўлиб қолади. Шу куни коммунистлар, меҳнаткашларнинг асосий кўпчилиги марксча-ленинча назария асосларини, КПСС ички ва ташқи сиёсатининг актуал проблемаларини ўрганишга киришадилар. Бошқача қилиб айтганда, шу куни меҳнаткашларнинг жуда катта отрядида илмий дунёқарашни, партия ишига, коммунистик идеалларга чексиз содиқликни, она-Ватанимизга меҳр-муҳаббатни ва пролетар интернационализмини шакллантириш йўлида жуда катта иш бошланади.

Маълумки, КПСС XXVI съездига Ҳисобот докладида КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари ўртоқ Л. И. Брежнев партия маорифида унинг самарадорлигини ошириш масаласи ғоят асосий ва актуал масала бўлиб қолаётганлигини алоҳида таъкидлаган эди. Ривожланган социализм шароитида, коммунизмнинг моддий-техника базасини яратиш миқёслари мисли кўрилмаган даражада кенг кўлам касб этган ҳозирги пайтда партия сиёсатининг омма фаолияти билан қўшилиб кетиши, партия маорифи системасидаги ўқувлар, совет кишиларини доҳиймиз В. И. Ленин таълим берганидек «ҳақиқатан коммунизм талаб қилгандек иш» қилишга ўргатиш муҳим аҳамият касб этмоқда. «Партия маорифининг кўп мактаб ва семинарларида назарий тайёргарлик, — деб қайд этди ўртоқ Л. И. Брежнев съездда, — кишиларни қизиқтираётган актуал, ижтимоий ва ишлаб чиқариш проблемаларини ҳал этиш билан ҳануз етарли даражада боғлаб олиб борилмаётир. Чамаси, семинарлар тингловчиларининг сонини ҳаддан ташқари кўпайтиришга маҳлиё бўлмай, ўқишнинг сифатини, аввало, коммунистлар ўқувининг сифатини қатъиян яхшилаш керак».

КПСС Марказий Комитетининг шу йил 26 майда «КПСС XXVI съезди қарорлари асосида партия ўқувини янада такомиллаштириш тўғрисида» қабул қилган қарори бу борада муҳим аҳамиятга эгадир. Қарорда партия ўқувининг ҳозирги босқичдаги асосий йўналишлари, партия ташкилотларининг ўқувни янада такомиллаштириш ва унинг самарадорлигини ошириш борасидаги вазифалари аниқ кўрсатиб берилди, коммунистлар, раҳбар кадрлар, халқ зиёлилари, барча меҳнаткашларнинг илмий дунёқарашини чиниқтиришнинг кенг программаси ишлаб чиқилди.

Эндиликда коммунистлар, барча тингловчилар марксча-ленинча назариянинг таркибий қисмлари, К. Маркс, Ф. Энгельс, В. И. Ленин асарлари, партиянинг қаҳрамонона тарихи, КПСС XXVI съездининг қарорлари, ўртоқ Л. И. Брежнев, партиянинг бошқа раҳбарлари асарларини чуқур ва мукаммал ўрганадилар. Улар дунёни тубдан ўзгартирувчи революцион назарияни, КПССнинг зафарбахш ички ва ташқи сиёсати ҳақидаги билимларни чуқур эгаллаб олишларида партия ўқувининг роли янада ошиб бормоқда.

Республика партия комитетлари КПСС Марказий Комитетининг қарори асосида янги ўқув йилига тайёргарликнинг кенг кўламли программасини амалга оширдилар. Қарор асосида партия ўқуви структураси янада такомиллаштирилди. Эндиликда коммунистлар ва меҳнаткашларнинг кенг оммаси ёш коммунистлар, марксизм-ленинизм асослари, илмий коммунизм, партия-хўжалик активи мактаблари, назарий ва методологик семинарлар, марксизм-ленинизм университетларида ўз назарий билимларини оширадилар.

Янги структуранинг афзаллиги шундаки, эндиликда партия ўқуви барча коммунистларнинг умумий тайёргарлиги, уларнинг хоҳиши ва истаклари ҳисобга олинган ҳолда комплектлаштирилди. Партия ташкилотларида 5 мингдан кўпроқ илмий коммунизм мактабларининг тингловчилари — олий ва ўрта махсус таълимга эга бўлган коммунистлар КПССнинг тарихий тажрибаси асосига қурилган бирмунча мураккаб программани ўрганишга киришадилар. Бундан ташқари партия комитетлари ҳузурида партия-хўжалик активи мактаблари ҳам иш бошламоқда. Идеология активи мактабларида эса тарбияга комплекс ёндашишнинг, партия идеология иши назарияси ва методларининг актуал масалалари ўрганилади. Бундан ташқари мутахассислар, жамоат ташкилотларининг ходимлари, ижодий зиёлилар учун кўпгина назарий семинарлар ҳам ташкил этилди. Бошланаётган ўқув йилида партия комитетлари тингловчилар барча қатламларининг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ўқишни изчил йўлга қўйдилар. Эндиликда тингловчилар ўз устларида мустақил ишлашлари учун жуда катта имкониятлар очилаётир. Партия комитетларининг вазифаси мустақил план асосида ўз устида ишлаётган ходимларнинг тайёргарлиги самарадорлигини тинмай оширишдан, уларга муайян ёрдам кўрсатишдан иборат.

Партия ўқувида пропагандист асосий фигура бўлиб келди ва шундай бўлиб қолаверади. Бинобарин, уларнинг умумий ва назарий тайёргарлигини янги шароитлар илгари сураётган юксак талаблар даражасига кўтариш учун изчил, кенг кўламли ишларни режалаштирмоқ ва амалга оширмоқ лозим. Янги ўқув йили арафасида партия комитетлари 24 мингдан кўпроқ коммунистни партия ўқуви пропагандистлигига тасдиқладилар. Тошкент, Андижон, Фарғона областларининг кўпгина партия комитетлари пропагандистларни ўқитишнинг актив формаларини қўллаш борасида муайян тажриба тўплаганлар. Ана шу тажрибани ўрганиш ва кенг оммалаштириш, пропагандистлар ўқувини янада самарали ташкил этиш зарур.

Партия ўқуви коммунистларда, барча тингловчиларда актив ҳаётий позицияни тарбиялашни чуқурлаштиришнинг таъсирчан формасидир. Шуни ҳисобга олиб, машғулотлар ҳаёт билан, меҳнат коллективларида, районлар, областлар, умуман, қуёшли республикамизда, қудратли Ватанимизда олиб борилаётган жуда катта социал-иқтисодий ўзгартишлар билан бевосита боғлаб олиб борилмоғи лозим. Назариянинг амалий тажриба билан уйғунлашуви тингловчилар дунёқарашига чуқур таъсир кўрсатишини, уларда юксак ғоявий эътиқодни, Ватанимизга, қардошлик идеалларимизга чуқур садоқатни, юксак маънавий-ахлоқий фазилатларни тарбиялашнинг муҳим шарти эканлигини ҳеч қачон унутмайлик. Ҳар бир машғулот, ўқувнинг ҳар бир соатидан тингловчиларни марксча-ленинча назария асослари билан қуроллантириш йўлида оқилона ва самарали фойдаланилишига эришиш партия ташкилотларининг, пропагандистларнинг муҳим вазифасидир.

Партия ташкилотларида сиёсий ва иқтисодий ўқувлар бошланмоқда. Янги ўқув йили коммунистлар, меҳнаткашларнинг кенг қатламида марксча-ленинча дунёқарашни шакллантиришнинг, коммунизм актив қурувчиларини тарбиялашнинг муҳим босқичи бўлиб қолиши керак. Вазифа машғулотларни мазмунли, юксак самарали ташкил этишдан, улар барча тингловчиларнинг ғоят активлиги остида ўтишига эришишдан, олинган билимлар кишиларнинг актив ҳаётий позициясига айланиб қолиши учун барча чораларни кўришдан иборат.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИДА

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми республиканинг маъмурий ва совет органларида кўп йил самарали ишлаганлиги ҳамда туғилган кунига олтмиш йил тўлиши муносабати билан Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми бўлимининг катта консультанти ўртоқ Шокир Собирович Собитовни Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Фахрий ёрлиғи билан мукофотлади.

СССР 60 ПАХТАНИНГ БИР МИСҚОЛИ ҲАМ ЕРДА ҚОЛМАЙДИ

РЕСПУБЛИКА МАТБУОТ МАРКАЗИ — ХАБАР ҚИЛАДИ —

13 ноябргача республика бўйича 5.835.562 тонна «оқ олтин» тайёрланди. Шунинг 359.497 тоннаси ингичка толали пахтадир. Бир кунда давлат қабул пунктларига 38.379 тонна, шу жумладан 3712 тонна ипак пахта топширилди. Андижон ва Самарқанд областлари йиғим-теримни ҳамон юқори суръатларда олиб боришмоқда. **Олти миллионлик эзгу маррамиз яқин. Барча кучни ана шу маррани эгаллашга сафарбар этайлик!**

АНДИЖОН

Бўз райони механизаторлари машина терими планини бажардилар. Бу ерда 22.517 тонна пахта бункерлардан тўкилди. 14 терим-транспорт отрядига бириктирилган 190 агрегатнинг ҳар бири билан ўртача 120 тоннадан «оқ олтин» териб олинди. Бахтиёр Солиев, Муҳаммаджон Тўраев ва Анорбой Маҳкамов каби механизаторлар 210—280 тоннага етказиб дурдона теришди.

Олтинкўл районидаги «Коммунизм», «Коммуна», Свердлов номли колхозлар халқ хўжалик планини бажардилар. Давлат бу колхозлардан 19 минг тоннадан зиёд «оқ олтин» қабул қилиб олди. Ҳосилдорлик гектаридан 34—36 центнерни ташкил этди. Хўжаликлар заршунослари ҳосилдорликни 40 центнерга етказишга аҳд қилишди.

ХОРАЗМ

Гурлан районидаги «Ленинизм» колхози миришкорлари оширилган мажбурият ҳисобига пахта топширишаётир. Ҳозиргача мавжуд 1050 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 44 центнердан хирмон кўтарилди. Умумий топширилган пахта 4625 тоннага етди. Хўжаликнинг Қутлибой Тожимов бошлиқ бригадаси заршунослари ҳар гектар ердан 60,7 центнердан «оқ олтин» териб олдилар.

ҚАШҚАДАРЁ

Нишон районидаги «Пахтаобод», Ғузор районидаги Куйбишев номли совхозлар социалистик мажбуриятни бажарганликлари ҳақидаги ғалаба рапортига имзо чекишди. Тайёрлов пунктларига тегишли равишда 4663 ва 6100 тонна хом ашё етказиб берилди.

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН АССР

Тўрткўл районидаги хўжаликлараро социалистик мусобақада «Ленинизм» совхози пахтакорлари пешқадамлик қилишаётир. Хўжаликда пахта тайёрлаш плани 116 процент, машина терими плани эса 135 процент бажарилди. Давлатга 4532 тонна пахта топширилди. Мавжуд 24 бригаданинг ҳаммаси планни, 18 бригада эса социалистик мажбуриятларини адо этдилар.

ЖИЗЗАХ

Гектаридан 60 центнерлик «оқ олтин» топшириш ташаббускорлари бўлган Жиззах районидаги 10 бригада кўзланган маррани эгаллади. Жданов номли совхоздан Абдуғани Сулаймонов ва Нормат Розиқов бошлиқ бригадалар гектаридан 62 центнердан дурдона йиғиштириб олишди.

Арнасой районидаги Юлиус Фучик номли совхозда меҳнат қилаётган Тошкент халқ хўжалиги институтининг қишлоқ хўжалиги экономикаси факультети студентларини бу ерда ҳақиқий пахтакорлар дейишади. Теримда барчага ўрнак бўлаётган Раъно Жуманиёзова, Гулбаҳор Холмуродова, Нормўмин Тошмуродов, Ҳайдар Бердиалиев, Абдуназар Туранов каби студентлар кунига 100 килограммга етказиб пахта теришаётир. Шу кунгача факультет талабалари терган пахта 1200 тоннадан ошиб кетди.

ФАРҒОНА

Охунбобоев районидаги «Ўзбекистон» колхозининг кўпминг килограммчи теримчилари фидокорона меҳнат қилишаётир. Опа-сингил Чеҳра ва Манзура Қундузова, Мукаррам Маматбобоева, Раъно Сиддиқова каби чеварларнинг мавсум бошидан буён терган пахтаси 8—12 тоннани ташкил этди.

СУРХОНДАРЁ

Қумқўрғон районида кўсак узиш машиналари унумли ишлатилаётир. 13 ноябрда мавжуд 46 агрегатнинг ҳар бири билан 3,4 тоннадан кўсак терилди.

Жарқўрғон районида бу кўрсаткич 2,8 тоннани ташкил этди. Шўрчи районида эса техника кучидан етарли фойдаланилмаётганлиги туфайли ҳар бир агрегатнинг иш унуми 0,2 тоннадан ошмаётир.

НАМАНГАН ОБЛАСТИ ПАХТАКОРЛАРИНИНГ МЕҲНАТ ҒАЛАБАСИ

Наманган область қишлоқ хўжалик меҳнаткашлари КПСС XXVI съезди қарорларини амалга ошира бориб, ноқулай об-ҳаво шароитлари натижасида бу йил рўй берган барча қийинчиликларни бартараф этиб, мўл пахта ҳосили етиштирдилар, уни уюшқоқлик билан йиғиб-териб олдилар ва ўн биринчи беш йилликнинг биринчи йили пахта тайёрлаш планини муддатидан илгари, 13 ноябрь куни бажардилар. Тайёрлов пунктларига 455 минг тоннадан кўпроқ «оқ олтин», шу жумладан 6 минг тонна пахтанинг энг қимматли ингичка толали навлари етказиб берилди. 295 минг тонна ёки тайёрланган пахтанинг 65 проценти машиналар билан терилди.

Областнинг ҳамма районлари ва хўжаликлари планнинг бажарилишига муносиб ҳисса қўшдилар. Пахта тайёрлаш планларини 101—108 процент бажарган Косонсой, Наманган, Тўрақўрғон, Чуст, Задарё районларининг пахтакорлари энг катта натижаларга эришдилар. 60 та колхоз ва совхоз, 575 та бригада ва бўлим социалистик мажбуриятлари ҳисобига пахта тайёрламоқда.

Поп районидаги «Партия XXII съезди», «Коммунизм», Тўрақўрғон районидаги «Ўзбекистон», Наманган районидаги «Ленинград» колхозларида, Уйчи районидаги Жданов номли колхозда ва «Қизил равот» совхозида, Чортоқ районидаги Ҳамид Олимжон номли ва Навоий номли колхозларда ҳар гектар ердан 40 центнердан ошириб хирмон кўтарилди, Чортоқ районидаги «Москва» колхозида эса гектар бошига 35 центнердан зиёд ингичка толали пахта йиғиштириб олинди.

Бу муваффақиятга пахтакорлар, механизаторлар, колхоз ва совхозларнинг раҳбарлари ва мутахассислари, қишлоқ хўжалиги, сув хўжалиги, тайёрлаш ва транспорт органлари ходимларининг фидокорона меҳнати ва маҳорати туфайли, партия, совет, касаба союз, комсомол ташкилотлари зўр собитқадамлик билан ташкилотчилик, сиёсий-тарбиявий иш олиб борганликлари туфайли эришилди.

Ҳозир ҳамма жойда бутун етиштирилган ҳосилни йиғиб-териб олишни тезроқ тугаллаш ва тайёрланадиган жами пахтани 465 минг тоннага етказиш учун кураш авж олдириб юборилди.

„ОҚ ОЛТИН" ХИРМОНИГА

Республика областларида пахта тайёрлашнинг бориши тўғрисида шу йил 13 ноябрга бўлган

МАЪЛУМОТ

(Планга нисбатан процент ҳисобида)

Биринчи устун — областлар; иккинчи устун — бир кунда тайёрланган пахта; учинчи устун — мавсум бошидан буён; тўртинчи устун — шу жумладан бир кунда машинада терилган пахта; бешинчи устун — мавсум бошидан буён.

ТОШКЕНТ	0,08	115,31	—	122,77
БУХОРО	0,59	114,43	0,71	115,78
ЖИЗЗАХ	0,25	108,91	0,03	112,00
СИРДАРЁ	0,25	104,92	0,11	104,43
ҚАШҚАДАРЁ	0,57	104,58	0,53	101,91
ХОРАЗМ	0,40	102,48	0,23	108,96
Наманган	0,80	99,29	0,97	93,98
Фарғона	0,97	97,16	0,86	99,33
Сурхондарё	0,74	95,89	0,96	87,72
Самарқанд	1,00	93,00	1,35	85,61
ҚҚАССР	0,83	92,19	0,76	54,26
Андижон	1,07	90,12	0,92	86,13
Республика бўйича:	0,65	99,92	0,64	98,82
Шу жумладан ингичка толали пахта:				
БУХОРО	1,09	120,55	0,10	74,73
НАМАНГАН	1,34	120,54	3,35	145,60
Сурхондарё	0,88	97,25	0,58	88,66
Қашқадарё	1,20	89,16	1,12	58,14
Республика бўйича:	1,00	97,16	0,76	77,44

ВИЗИТ ДАВОМ ЭТМОҚДА

МАПУТУ, 13 ноябрь. (ТАСС). КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Ш. Р. Рашидов бошчилигидаги КПСС делегацияси Газа вилоятига сафар қилиб, Лимпопо дарёси водийсидаги агросаноат комплекси билан танишди ва маҳаллий партия активи билан учрашди.

Ҳукумат аъзоси ҳамда ФРЕЛИМО партияси Газа вилоят комитетининг биринчи секретари ва унинг губернатори вазифасини ижро этувчи Г. Зимба шу учрашувда сўзга чиқиб, партия қурилиши тажрибаси тўғрисида сўзлаб берди. У Лимпопо ва Инкомати дарёларидаги водийларни жадал ривожлантириш программасини амалга оширишда Мозамбик меҳнаткашлари эришган ютуқларни ҳам қайд этиб ўтди. Ана шу водийлар мамлакатнинг ғалла конлари бўлиб қолиши керак.

Газа вилоятида 150 минг деҳқонни бирлаштирган 130 та коммуна қишлоқлар ташкил этилган, қирқта қишлоқ хўжалик кооперативи ва бешта давлат хўжалиги, шу жумладан Лимпопо дарёси водийсидаги энг катта агросаноат комплекси бор. Ана шу комплексда Мозамбик меҳнаткашлари билан бирга Совет Иттифоқи, Болгария ва ГДРдан келган мутахассислар ишламоқдалар, деб таъкидлади Г. Зимба.

ФРЕЛИМО партияси Мозамбик халқининг революцион ғалабаларини ташқи ва ички контрреволюция кирдикорларидан ҳимоя қилиш ва МХРда социалистик жамият барпо этиш йўлида зарур шарт-шароитларни таъминлаш учун имкони бўлган ҳамма ишни қилмоқда, деб таъкидлади Г. Зимба. Газа вилоятидаги барча қишлоқ хўжалик ва саноат корхоналарида халқ милицияси отрядлари ва хушёрлик группалари тузилган. Бу отрядлар ва группалар вилоятнинг асосий иқтисодий объектларига зарба беришга уринган Родезия ирқчиларининг қуролли юришлари давридаёқ ўзларининг жанговар қобилиятларини намойиш қилган эдилар.

Учрашув охирида КПСС делегацияси мозамбиклик ўртоқларга эсдалик совға — жаҳон пролетариатининг йўлбошчиси В. И. Ленин портрети туширилган чинни вазани топширди.

Газа вилояти бўйлаб сафарда ФРЕЛИМО партияси Марказий Комитетининг аъзоси, Мозамбик банки бошқарувчиси — министр С. Виейра, ФРЕЛИМО партияси Марказий Комитетининг аъзоси, ФРЕЛИМО партияси Марказий Комитети идеология ишлари бўлимининг мудири Ж. П. Занлмела, шунингдек СССРнинг Мозамбик Халқ Республикасидаги элчиси В. П. Вдовин КПСС делегациясига ҳамроҳлик қилдилар.

МУСОБАҚА КУНДАЛИГИ

● Сирдарё областидаги Ғафур Ғулом номли совхознинг коммунист Мисир Жонибеков бошлиқ бригадаси давлатга пахта сотиш икки йиллик планини бажарди. Қўриқ майдонининг ҳар гектаридан 40 центнердан «оқ олтин» олинди. Коллектив гектар бошига яна беш центнердан пахта териб олиш учун янги мажбурият қабул қилди.

● Марғилон ипак комбинатининг коллективи СССР ташкил этилган куннинг 60 йиллиги шарафига бошланган социалистик мусобақага қўшилиб, меҳнатда катта ғалабани қўлга киритди. Ипакчилар ўн биринчи беш йилликнинг дастлабки йили учун олинган социалистик мажбуриятларини муддатидан илгари ортиғи билан адо этдилар. Улар йил бошидан то шу кунгача планга қўшимча равишда 175 минг метрдан ортиқ шойи газламалар тўқиб бердилар. Келгуси йилнинг 22 декабригача икки йиллик топшириқни ортиғи билан бажаришга, 60 зарбдор ҳафталикда пландан ташқари беш миллион сўмлик маҳсулот тайёрлашга ваъда қилдилар.

● Сурхондарёда дарахт ўтқазиш ва янги боғлар барпо этиш ойлиги бошланди. Шу йилнинг кузида ҳамда келгуси йилнинг кўкламида 15,5 миллиондан ортиқ мевали ва манзарали дарахтлар ўтқазиш мўлжалланган. Бу ўтган мавсумдагига нисбатан анча кўпдир. Сурхондарёликлар янги боғлар, дарахтзорлар, токзорларни кўпайтиришга алоҳида эътибор берадилар.

ҲУРМАТ ТАХТАСИ

Пахта тайёрлаш планини муддатидан илгари бажарганликлари учун қуйидагилар республика «Ҳурмат тахтаси»га ёзилди:

Наманган области — область партия комитетининг секретари ўртоқ Камолов, область ижроия комитетининг раиси ўртоқ Обидшоев, область қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариш бошқармасининг бошлиғи ўртоқ Мадмусаев, область «Заготхлопкопром» бирлашмасининг бошлиғи ўртоқ Омонов, «Облсельхозтехника» раиси ўртоқ Тимофеичев, суғориш системалари область бошқармасининг бошлиғи ўртоқ Турғунов, область комсомол комитетининг секретари ўртоқ Дадажонова, қишлоқ хўжалик ходимлари область касаба союз комитетининг раиси ўртоқ Корабоев;

Янгиариқ райони — район партия комитетининг секретари ўртоқ Собиров, район ижроия комитетининг раиси ўртоқ Ражабов, район ижроия комитети қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариш бошқармасининг бошлиғи ўртоқ Ғоипов, район «Сельхозтехника» бошқарувчиси ўртоқ Худойберганов, район суғориш системалари бошқармасининг бошлиғи ўртоқ Жуманиёзов, район комсомол комитетининг секретари ўртоқ Жуманиёзова, касаба союзи район комитети қишлоқ хўжалик ходимларининг раиси ўртоқ Олланазаров.

Хўжайли райони — район партия комитетининг секретари ўртоқ Холмуродов, район ижроия комитетининг раиси ўртоқ Файзуллаев, район ижроия комитети қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариш бошқармасининг бошлиғи ўртоқ Сон, район «Сельхозтехника» бошқарувчиси ўртоқ Уразимбетов, район суғориш системалари бошқармасининг бошлиғи ўртоқ Утепов, район комсомол комитетининг секретари ўртоқ Авежонов, қишлоқ хўжалик ходимлари касаба союзи район комитетининг раиси ўртоқ Косенко;

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСИ ҲАФТАЛИГИ

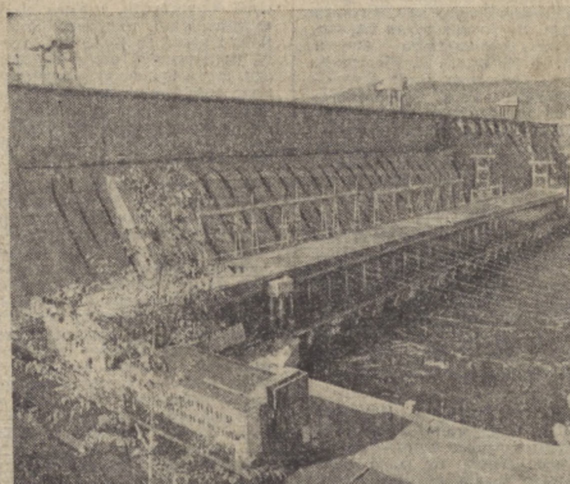

КОММУНИСТЛАР — АВАНГАРД

Красноярск ГЭСи нурчилари электр энергиясини тежаш борасида катта ишлар олиб боряпти. Ўн йилдирки, коллектив тармоқ мусобақасида ғолиблик қилиб келмоқда. Чунки бу ерда ҳар бир ишнинг бошида коммунистлар турибди. Уларнинг ташаббуси билан агрегатларнинг жорий ва капитал ремонтини қисқартириш, техника янгиликларини кенг жорий этиш юзасидан махсус тадбирлар ишлаб чиқилди. Натижада нурчилар шу йилнинг ўзида 3 миллион киловатт-соат энергия тежаб қолиб, пландан ташқари 230 миллион киловатт-соат электр энергияси ҳосил қилдилар.

Россия Федерациясида бундай илғор коллективларни минглаб учратиш мумкин. Калинин шаҳридаги газламаларга гул босиш ишлаб чиқариш бирлашмаси ҳам ана шуларнинг бири. Корхонада тайёрланаётган аёллар ва болалар кийимлари, ёдгорлик буюмлари «Калинин нақшлари» номи билан машҳур. Бирлашма маҳсулотларининг 30 дан ортиғи давлат Сифат белгисини олган. Ишлаб чиқаришнинг асосий жараёнларига коммунистлар етакчилик қилаётган коллектив бу йил мамлакат савдо тармоқларига 12,5 миллион сўмлик маҳсулот чиқаради. Суратларда: (чапда) Красноярск ГЭСи кўриниши ва (ўнгда) «Калинин нақшлари» ишлаб чиқариш бирлашмасининг илғор ишчилари: С. Матвеева, Е. Соколова ўртоқлар.

Ю. Бармин, А. Овчинников фотолари. ТАСС фотохроникаси.

Л. И. БРЕЖНЕВ
ЭСДАЛИКЛАР

ЗАВОД ГУДОГИГА ҲАМОҲАНГ ҲАЁТ

1

МЕН ишчи оиласида, каттагина ишчи посёлкасида туғилиб, камол топиб, меҳнатда чиниқиш бахтига муяссар бўлганман. Болаликдан қолган энг ёрқин, илк таассуротлардан бири — завод гудоги бўлди. Эсимда: тонг отар-отмас отам коржомасини кийиб олган, онам бўлса даҳлизда уни кузатаётган бўларди. Йўғон гудок ўкирар, гўё унинг овози бутун ер юзига эшитилаётгандай туюларди менга.

Радио йўқ эди, ишчилар соат тақмасди, заводнинг ўзи уларни ишга чорларди. Дастлабки огоҳлантириш гудоги эрта билан беш яримда чалинар, кейин соат олтида сменага чақирарди, кечқуруи беш яримда огоҳлантириш гудоги чалиниб, яна соат олтида ишга чорларди. У пайтларда Каменск, бўлғуси Днепродзержинск ишчилар шаҳрида йигирма беш минг аҳоли яшар, бутун вақт, турмуш тарзи, урф-одатлар, хулқ-атвор, кишиларнинг меҳнати — хуллас, бутун ҳаёт гудокка ҳамоҳанг эди.

Мен тезда кийиниб, овқатланмасдан ялангоёқлигимча отамнинг орқасидан югуриб қолардим. Шундай пайтларда отам қўлимдан ушлаб олса борми, қаранглар, қандай катта бола бўлиб қолганман, заводга кетаётибман дегандай, теварак-атрофга мағрур қараб қўярдим. Ҳолбуки, ўшанда энди беш ёшга кираётган эдим. Қўшни уйлардан, рўпарадаги йўлкалар ва боши берк кўчалардан бошқа ишчилар ҳам ишга чиқиб бизга қўшилар, одамлар борган сари кўпайиб, уларнинг деярли ҳаммаси кийилавериб уриниб кетган куртка ҳамда «китайка» деган дағал матодан тикилган шим кийиб олишарди. Улар билан баравар одим ташлаб юришни ниҳоятда ёқтирганим ҳали-ҳали эсимда.

Минг-минглаб халойиқ пастликка, Днепр томон, Бозор қиялигига ошиқарди. Шу ерга келганда отам мени қолдириб, ишга равона бўлар, орадан кўп ўтмай унинг шапкаси кўплаб бош кийимлар орасида кўринмай кетар — заводга кириладиган қоп-қора туйнук одамларни қаърига олаётганини узоқ-узоқлардан кузатардим. Чамаси, етти ёшларда менинг ўзим ҳам илк бор шу дарвозага кирдим. Қўлимда овқат солинган идишни ушлаганимча, отамга овқат таширдим.

Завод икки сменада ишлар, ҳар бир смена ўн икки соатлаб давом этар, шундай кунлар ҳам бўлардики, сменалар бузилиб, ишчилар корхонада ўн саккиз соатлаб қолиб кетишарди. Ошхона йўқ, овқатланишга танаффус ҳам берилмасди. Ишчилар уйларидан олиб келган нарсаларини тамадди қилишарди. Баъзи ишчиларга хотинлари, қизлари, сингиллари тугунчаларда овқат олиб келишарди. Кейинроқ билсам, отам билан онам сайрда, шаҳар боғида, меҳмондорчилик ё клубда эмас, балки шу ернинг ўзида, Днепр заводининг темир-прокат цехида топишишган экан. Айтмоқчи, у пайтларда клуб деган нарсанинг ўзи йўқ эди.

Отам вальцовшчик ёрдамчиси эди. Иситиш печида кекса ишчи Денис Мазалов эритувчилик қиларкан. Мен у кишини яхши эслайман: чайирдан келган, камсўз, ҳақиқий рус мастеровойи эди. Ўзи Енакиеводан бўлиб, олдин Никополда ишлаган, бир этак болали бўлганидан кейин заводимизга ўтиб ишлай бошлаган. Кўпинча унга овқатни бўйи етиб қолган қизи Наталия олиб келарди. Худди шу ерда, иситиш печи ёнида, «280» стани олдида ёшлар бир-бирлари билан танишиб, орадан бир йил ўтганидан кейин турмуш қуришган. Ўшанда отам йигирма саккиз ёшда, онам йигирма ёшда экан.

Келиб чиқишим ҳақида яна нима дейиш мумкин? Маълумки, ишчилар ўз оилаларининг шажарасини ёзиб юришмаган. Отам Илья Яковлевич Брежнев 1900 йилда заводга ишга кирганини биламан. Бу ерларга Курск губернасидан, Стрелецк уездининг Брежнево қишлоғидан келиб қолган. Чамаси бизнинг фамилиямиз каби қишлоқнинг номи ҳам унинг қирғоқ ёқасида жойлашганлигидан, балки «авайлаш», «асраш» деган тушунчалардан келиб чиққан бўлса керак. Негаки, деҳқонлар ризқ-рўзи тимсоли бўлган заминни авайлаб асрашган. Улар ерни жуда қадрлаганлар, қўриқлаганлар, асрлар бўйи унда тер тўкиб, қон тўкиб, авайлаб асраганлар. Лекин фақирлик асрлар бўйи уларга йўлдош бўлган, акс ҳолда отам киндик қони тўкилган жойларни ташлаб, бир тишлам нон топгани бошқа ёқларга кетиб қолмаган бўларди.

Айтгандай, кейинчалик биз билан бир уйда Аркадий тоға ҳам яшаган эди. Унинг фамилияси ҳам Брежнев бўлгани билан отамга қон-қардошлиги йўқ бўлиб, шунчаки ҳамқишлоғи эди. Бошқа ҳамма кишилар қатори у ҳам тирикчилик мақсадида бу ерларга келиб қолган, отам уни уйига таклиф этганди. У киши металлургликни касб қилиб олди, шундан кейин онамнинг синглисига уйланиб, бизга қариндош бўлди, менга эса почча бўлиб қолди. Чамаси, рус қишлоқларида одамлар ўша қишлоқнинг номини фамилия қилиб олганидан фамилиядошларимиз оз эмасди.

Шундай қилиб, миллатим бўйича русман, ижтимоий келиб чиқишим — туб пролетар, металлург авлодиданман. Шажарамиз ҳақида билган-битганим мана шу.

Шу муносабат билан Россия ишчилар синфининг шажарасини эслаш ўринлидир. XIX-XX аср марраларида ишчилар синфи гуркираб ўсган давр бўлди. Худди шу йиллари улкан халқ оммаси шаҳарга кўчиб, миллион-миллион кишилар ҳаётида туб ўзгаришлар юз берди. Айрим олганда, улардан ҳар бирининг тақдири тасодифий бўлиб туюлиши мумкин. Аммо, уларнинг муштарак тақдири мамлакатда юз берган саноат революцияси билан тарихан ҳал қилиб қўйилган эди. Ота-онамнинг худди шу Екатеринослав (ҳозирги Днепропетровск области)га келиб қолиши ҳам тасодифий бўлмай, худди Россиянинг жанубида ўрнашиб қолишига мажбур этганди.

Бу ўлкада Донбасс кўмири билан Кривой Рог рудаси ёнма-ён жойлашганди, темир йўл уларни бирлаштириб турарди. Днепрнинг сув магистрали тайёр металлни Бежица, Брянск машинасозларига юборишга имконият яратарди. Буларнинг ҳаммаси бирга қўшилиб, шунингдек арзон ишчи кучини жалб қилишнинг ҳад-ҳисобсиз имкониятлари бу ерга Россия корхона эгаларинигина эмас, балки чет эл капиталистларини ҳам бамисоли чорларди. Чунончи, Днепр заводи Бельгия, Польша, ва Франция капитали (капитал сўзини жамғариш маъносида русчага «копить» тушунчасидан келиб чиқиб, «копитал» дейишарди) ҳисобига ишларди. Завод ниҳоятда тез юксалди: Каменскда аҳоли сони 1887 йилдан 1896 йилга қадар 2 минг кишидан 18 минг кишига етди.

Бу рақамлар В. И. Лениннинг «Россияда капитализмнинг тараққийси» китобида келтирилган. «Бундан илгари асрлар давомида вужудга келган нарса, — деб ёзган эди у. — ҳозир атиги ўнлаб йил ичида рўёбга чиқарилаётир». Анча йиллар ўтгач, студентлигимда бу классик асарни ўқиганимда Владимир Ильич Жануб металлургиясининг ўсишини нақадар пухта ва чуқур тадқиқ этганлигига эътибор бердим. Жаҳон пролетариатининг буюк доҳийси бутун мамлакат ижтимоий-иқтисодий тараққиётини таҳлил этар экан, бутун Россияга нигоҳ ташларкан, бизнинг ўлкамизни, шу жумладан собиқ Каменск қишлоғини ҳам назаридан кочирмай, унинг ўтмишини ўрганганини, ҳозирги турмушини билганлигини, истиқболини кўра олганлигини ҳис этганлигим менинг учун айниқса муҳим эди.

Ўтган асрнинг 80-йилларида техника билан жиҳозланиш бўйича Санкт-Петербург губернаси, Москва, Киев, Пермь, Владимир губерналари етакчи бўлган 90-йилларда эса эски саноат марказларидан ўтиб, пойтахтдан кейин Екатеринослав губернаси етакчи бўлиб олган эди. Ўн йил ичида Уралда «буғ кучи миқдори» икки ярим баравар ўсган бўлса, худди шу давр мобайнида Жанубда қарийб олти баравар юксалди. Бунинг устига, жанубдаги заводлар Уралдагидан фарқли ўлароқ ёғоч эмас, кўмир ишлатишарди, чўянни совуқ ҳаво бериш йўли билан эритишдан, крич усули деб аталадиган темир ажратиш усулидан воз кечишганди.

«Урал нақадар эски бўлса, — деб хулоса чиқарганди В. И. Ленин, — ва Уралда ҳукм сурган тартиблар «асрлар бўйи сақланиб» келган бўлса, Жануб шу қадар ёш бўлиб, ўзининг шаклланиш даврини кечирмоқда. Бунда сўнгги ўн йиллар мобайнида вужудга келган соф капиталистик саноат традициялар, табақалар, миллатлар нима эканлигини, муайян бир аҳолининг биқиқ ҳолда яшаши нима эканлигини билмайди».

Такрор айтаманки, буларнинг ҳаммасини мен кейинчалик, студентлик йилларимда ўқиб мағзини чаққанман. Лекин Ленин ёзган нарсаларни эса болалик йилларимдаёқ кўриб, эслаб қолганман. Ҳар турли лаҳжадаги сўзлашувлар, турли губерналардан бизларга келиб қолган ва ҳар нарсадан ҳадиксировчи мужиклар тўдаси, енгил-елпи қурилган бараклар, домналар, мартенлар, қудратли прокат станлари қурилиши — ҳамма-ҳаммасини майда-чуйда тафсилотларигача эслайман. Ўша вақтлари Жанубдаги ғоят йирик ҳисобланган завод посёлкамизда қад кўтарди. Унинг қандайдир жозибаси ўзига тортарди, мен ҳам ишчиларнинг бошқа фарзандлари каби отамнинг изидан заводга келиб, ўзимни ёнаётган оловга уришим лозимлигини билардим. Посёлкада бошқача қисматни ҳатто ўйлашмасди ҳам. Завод ўзини эслатиб, йўғон овоз билан гудок берар, бу эса менинг тақдирим эканлигини билиб турардим.

Ўша пайтга кўра завод яхши жиҳозланган деб ҳисобланарди. Лекин цехда на рольганг, на кўтарма столлар бор эди, албатта. Вагондаги юкни белкуракларда бўшатиб олишар, кўмирни ўтхонага белкуракда ташлашар, ҳолдан тойган от қора қуймаларни ўтхонага таширди. Денис поччам шу печь ёнида ишлар эди. Шу ердан ҳар бири нақ ярим тонна келадиган, қизиганидан оппоқ ҳолга келган баҳайбат тўсинларни илмоқлар билан станга қўйишар, кейин қўлда бир калибирдан иккинчисига ўтказишар, сўнгги манзилда ҳамон қизиб турган, лекин энди тобланиб ингичка тортган лентани югура-югура плита устига тортишарди. Металл бу ерда совутиларди.

Новчадан келган, елкадор, жомакор ва чипта ковуш кийган ишчи дастгоҳи ёнида дамба-дам қотиб қоларди (дастгоҳни бизда «сиртмоқ» дейишарди). Мен уни яхши кўриб турардим: У доим ҳушёр ҳолда омбирни тахт қилиб турарди. Чўғдек қизиган, вишиллаб турган ва илондек билтонглаган лента чиқиши биланоқ эпчиллик билан суғуриб оларди-да, қулочкашлаб нарига улоқтирарди. Шундай кезларда инсон менинг назаримда эртаклардаги паҳлавонларга, бамисоли алп кишиларга ўхшаб кетарди. Бу одам эса менинг отам эди.

Отамнинг кўзи менга тушиши биланоқ, Аркадий амакини ёки қўшнимиз Луканни, ёҳуд ишчилардан кимнидир чақириб, ўзининг ўрнига қўяр, юз-қўлини ювиб, ташқарига чиқар, қуёшга кўзларини қисганча нигоҳ ташлаб қўяр, қуриб қолган ўтли ерга ўтириб, тушлик қиларди. Товуш чиқармай овқатланарди. Баъзи-баъзида қадоқ қўллари билан бошимни силаб, уйда нима гаплигини, онамнинг нима юмуш билан бандлигини суриштирарди. Тушлик ҳамиша бир хилда тугарди, отам: «Бориб, ўйнай қол», — деб қоларди. Мен бўлсам отам дўзахи меҳнат азобини яна қанчалар тортишини ҳис этмай, дўстларим билан бирга тутун чиқаётган трубалар томон югуриб кетардим. Завод худди шу ерда тамом бўларди.

Заводнинг чеккасида бутазор бўлиб, биз шу ердан Днепрга ўтиб олардик. Бу ерда дарё соҳили жуда баланд ва тик эди. Биз тепадан қараганимизда уфқ кўринмасди. Пастликда сув кўм-кўк бўлиб кўринарди. Буталар ўсган яшил орол кўзга чалинарди, нариги ёғи эса нуқул сув, ўтлоқ, дарёнинг нариёғидаги Николаевка ва Куриловка қишлоқлари ястаниб ётарди. Бу қишлоқлар биз учун бамисоли дунёнинг нариги чеккаси эди.

Боланикнинг ўзига хос гашти бўлади. Днепрда биз учун ҳамма нарса қувончбахш эди: жарликлар бўйлаб югурардик, оролдан-оролга ўтиб чўмилардик. Аммо фақат баҳорда эмас. Сув тошган кезлари оролдаги дарахтлар ҳам сувнинг тагида қолар, узоқдаги қирғоқ бизга аранг кўринарди. Ҳозир Гоголнинг «камдан-кам қуш Днепрнинг ўрталаригача учиб бора олади...» деган сўзларини эсларканман, бу образ унда боладикдан пайдо бўлган деб ўйлайман.

Болалик хотиралари ҳамиша ёқимли бўлади. Аммо мен авторлар кўпинча хотираномалар ёзганда йўл қўядиган хатоликлардан қочмоқчиман: ўтмиш уларга жуда ажиб туюлади, чунки улар ўзлари у пайтларда ёш бўлишган-да.

2

ОИЛАМИЗ шаҳар атрофидаги ишчилар яшайдиган «Нижняя колония» қишлоғида, Аксёнов кўчасида турарди. Мен худди шу ерда, 1906 йил 19 декабрда туғилдим. Иним Яков билан синглим Вера ҳам худди шу хонада дунёга келишган.

Каменск посёлкасида иккита православ черкови, католиклар костели, лютеранлар кирхи ва яҳудийлар синагоги бўлиб, аҳолининг маънавий эҳтиёжи шулар билан қопланарди. Қолган «маданият ўчоқлари» шундоққина завод йўлагидан бошланарди. Улар ҳам Стригулин трактири, Смирнов трактири ҳамда кўпдан-кўп бошқа трактирлар, давлатга қарашли вино дўконларидан иборат эди.

Посёлканинг жануби-ғарб томонида, «Верхняя колония»да эса бутунлай бошқача дунё ҳукм сурарди: икки қаватли кенг, обод уй-жойлар завод маъмуриятига қарашли эди. Ҳатто баланд ва паст, думалоқ ва саккиз қиррали кўпдан-кўп трубалардан буралиб-буралиб чиқадиган тутун ҳам ўз йўлини бу посёлкадан четга буриб, ишчилар яшайдиган қишлоққа буркситарди. Кейин билсам, бу ерда Приднепровье шамолининг йўналиши ҳам ҳисобга олинган экан. Шу боисдан ҳам болалигим осмони тим қора бўлиб, тутун дуди уйларимизни коплаб олганди.

«Верхняя колония» территориясига ишчиларнинг қадам босиши ман этилганди. У ерда кечқурунлари электр чироғи порлаб, дам берилган йиналарга ўрнатилган тўрт ғилдиракли аравачалар келиб, димоғдор хоним ва жаноблар кибр-ҳаво билан тушишарди. Булар одамларнинг қандайдир бошқача тоифаси бўлиб, ҳар доим қорни тўқ, хомсемиз, димоғдор кишилар эди. Формали фуражка, духоба ёқали пальто кийган инженер ишчиларга сираям қўл узатмасди. Ишчилар бўлса инженер ё мастернинг ҳузурига келганида, албатта, бош кийимини қўлига олиши шарт эди. Биз, ишчи болалари узоқ-узоқдан, шаҳар боғининг панжарасидан духовой оркестр оҳангида йўрғалаётган бекорчи хўжаларни томоша қилардик.

Ҳозирги кунларни тушуниш ва унинг қадрига етиш учун инсон ўтмишни яхши билиши керак.

— «Каменск заводидаги сингари сургун шарт-шароити бошқа бирор жойда бўлмаса керак, — деб далолат беради посёлкамизда тарқатилган большевистик варақалардан бири. — Йил бўйи бирон бир байрам кунисиз ишлаб, сурункасига ўн икки соатлаб меҳнат қилиш, баъзан эса ҳатто нонушта ва тушлик учун танаффус қилиш ҳуқуқисиз ўн саккиз соатлаб ишлаш шароити яна қаерда борикин? Ишчилардан бино ремонти, машина ва ускуналарни тузатиш учун кетадиган маблағни ундириб олишлик қаердан келиб чиққан ўзи? Қонимизни зулукдек сўраётганларга меҳнатимиздан олаётган жарақ-жарақ фойда камлик қиляпти шекилли. Улар ҳар бир ҳодисага ёпишиб олиб, бизга жарима солишгани-солишган... Умр бўйи ифлос кулбаларда яшаб хўжайинларимиз ҳамёни тўлсин, қорнимиз эса сурнай чалсин деб ўйлабмизми».

Россия жанубидаги ишчиларнинг революцион тарихи маълум. Дастлабки социал-демократик тўгараклар бу ерда 1885 йилдаёқ пайдо бўлганлигини эслатиб ўтаман. Каменскда ҳам худди шундай тўгарак бўларди. Бу ўлкага кейинчалик ленинчи «Искра» ҳам мунтазам келтириб туриларди. Бу ўлкада турли йилларда В. И. Лениннинг топшириғига биноан И. Х. Лалаянц, В. П. Ногин, В. А. Шелгунов, М. Г. Цхакая, Р. С. Землячка, В. В. Воровский, П. Н. Лепешинский, Г. К. Орджоникидзе каби доҳийнинг шогирдлари ва сафдошлари актив иш олиб боришган. Революцион кураш йўлига онгли равишда ўтган дастлабки ишчилар плеядасининг аъзолари бўлган уч нафар большевик ҳақида алоҳида айтиб ўтишни истардим.

Екатеринославдаги «Ишчилар синфини озод қилиш учун кураш союзи»ни Иван Васильевич Бабушкин 1897 йилда ташкил этган эди. Маълумки, В. И. Ленин уни партиянинг ифтихори, халқ қаҳрамони деб атаган эди. «Бундай кишиларсиз, — деб ёзганди Ленин, — рус халқи ҳамиша қуллар халқи, ялангоёқлар халқи бўлиб қолаверарди. Рус халқи шундай одамлар туфайли ҳар қандай эксплуатациядан тўла озод бўлиш ҳуқуқини қўлга киритмоқда».

Бабушкин тўгарагида Григорий Иванович Петровский революцион ҳаракатга жалб этилди. Кейинчалик партиямизнинг таниқли арбобларидан бири бўлиб етишган бу ишчи революционернинг номи у токарь бўлиб ишлаган заводга берилган. Унинг хизматлари хотираси сифатида Екатеринослав шаҳрига Днепропетровск номи берилган.

Мен эсламоқчи бўлган кишиларнинг учинчиси Никифор Ефремович Вилонов бўлади; у бошқаларга нисбатан унча машҳур эмас, ҳолбуки, бу киши ҳам озодлик курашининг қаҳрамони ва заҳматкаши бўлган. Россиянинг бутун жанубини стачка тўлқини қамраб олган 1903 йил ёзида у Екатеринославда РСДРП искрачи комитетининг аъзоси бўлган. Унга Михаил Заводской деган партиявий тахаллус берилганди. Аслида ўзи ҳам чинакам завод кишиси, малакали слесарь, руҳиятига кўра ҳақиқий ишчи эди.

РСДРП II съездида ажралиш юз берганлиги ҳақидаги хабар бу жойларга ҳам етиб келганида Вилонов дарҳол ўзини большевиклар сафига қўшди. У В. И. Ленинга каттагина хат ёзди, аммо жавобини ололмади, чунки орадан кўп ўтмай, қамоққа олиниб, Сибирга сургун қилинган эди. Ҳолбуки, Владимир Ильич унга жавоб ёзган эди. Бу мактублар неча ўн йиллардан кейин КПСС Марказий Комитети ҳузуридаги Марксизм-ленинизм институти архивидан топилди. Ленин жавоб ёзган хатда Н. К. Крупская қўли билан битилган ушбу сўзларни ўқиймиз: «Хат Миша Заводскойга 22/XII да жўнатилди».

Бугина эмас. Партиямиз асосчиси ўзининг «Ташкилий вазифаларимиз тўғрисида ўртоққа хат» брошюрасида «...ва шаҳридаги завод ишчиси» фикрини тўлиқ келтирган. Вилонов билан учрашув эса олти йилдан кейин, Парижда бўлиб ўтган. Ўшанда Крупская Екатеринославдан бир вақтлари Миша Заводской қизиқ-қизиқ хатлар ёзиб турарди, деб эслаганида Вилонов кулимсираб: «Ўша хат ёзган мен эдим-да», деб айтганди. Заводскойнинг Вилонов эканлиги ана ўшанда маълум бўлганди.

Вилонов революционернинг одатдаги йўлини босиб ўтди — неча марталаб қамалди, турманинг бир кишилик хонасида яшади, қочди, яна қамалди, неча бор сургун қилинди. Жандармлар уни зах карцерларга ташлаб, ўпкасини туширишди, ёшлигидан сил касалига мубтало қилишди. Шунга қарамай, у партиянинг таниқли ташкилотчилари ва пропагандистларидан бири бўлиб камол топди, 1905 йил революциясида эса Самарада ишчи депутатлари Советининг раиси бўлди. Ўша пайтда у эндигина йигирма икки ёшда эди.

Оғир хасталикка чалинганида муҳожирликка тушиб қолди. Каприда яшади. Бу ер франциячилик курашининг маркази бўлиб қолди. Оғир вақтлар эди. Реакция йиллари бошланиб, ғоявий айнишлар юз берди, «отзовистлар», «худо ясовчилар», «эмпириомонистлар» ва бошқа-бошқа оқимлар пайдо бўлди. Революционер ишчи буларнинг ҳаммасини идрок қилиши осон эмасди. Аммо у сираям хато қилмай тўғри йўл танлади — Ленин изидан борди. Владимир Ильичнинг А. М. Горькийга ёзган мактуби маълум. Доҳий бу хатда Михаил Заводской билан узоқ суҳбат қурганини ҳикоя қилиб, ишчилар синфи ўз партиясини яратади, деб чуқур ишонганини айтади. «..баъзан лаънати эмигрантлик аҳволи нуқтаи назаридан тахмин қилинганидан кўра ҳийла тезроқ тузиб олади, баъзи ташқи кўринишлар ва айрим воқеалар нуқтаи назаридан тасаввур қилиш мумкин бўлганидан ҳам тўғрироқ тузиб олади. Михаил каби кишилар бунинг далилидир».

Ҳа, Бабушкин, Петровский, Вилонов сингари минг-минглаб кишилар бунинг ёрқин далили эди. Россия ишчилар синфи В. И. Ленин изидан, большевиклар изидан, коммунистларнинг улуғ партияси изидан нима боисдан борганлигини яхшироқ билиб олишлари учун мана шу содиқ жангчилар ҳақида ёзаётирман. 1905 йил революциясида днепрлик ишчилар ғоят актив иштирок этдилар. Иваново-Вознесенск, Петербург, Москва, Киев, Екатеринослав, Луганск ва бошқа йирик шаҳарларда ташкил этилган ишчи депутатлари Советидан кейин Каменск посёлкасида ҳам шундай Совет тузилди, Аввал бошданоқ большевиклар унинг ишини яхши изга солиб юбордилар. Совет раислигига завод электриги большевик И. М. Беседов сайланганди. Кейинчалик у билан учрашганман: Граждавлар урушидан кейин у шаҳар Советининг раиси, сўнгра эса завод директори бўлиб ишлаганди.

Биринчи рус революциясининг мағлубиятидан кейин ҳам кураш давом этди. Оммавий қамоққа олишларга, ғоявий тойилишларга қарамай, меньшевиклар ва эсерлар бу ерда ҳеч қачон кучли позицияни эгаллай олмадилар. Кураш кенгайиб, яширин тўгараклар иш олиб борди, стачкалар бўлди, маёвкалар ўтказилди. Масалан, «Правда» газетаси 1912 йил 4 июлда қуйидагиларни ёзганди: «Кеча Каменск заводида полиция сиёсий митинг ўтказишда айблаб, 22 кишини қамоққа олди». Газетанинг навбатдаги сонларидан бирида «Каменск заводида 32 киши қамоққа олинди», деб хабар қилинди. Аммо ишчилар синфининг жанговар руҳиятини енгиб бўлмасди.

«Барча ўлкаларда ялпи қуролли қўзғолон кўтарибгина, Николай Пнинг чирик истибдодини узил-кесил бузиб ташлаб ва унинг вайроналари ўрнида демократик республика тузгандагина, — деб даъват қилган эди 1916 йилда заводимизда чиқарилган варақа, — инсон қирғини даҳшатларини такрорлашдан ўзимизни сақлай оламиз... Бизнинг курашимиз ягона, ялпи кураш бўлиши керак. Зотан кучимиз — бирликдадир!».

Албатта, мен у вақтларда бу варақаларни ўқимаганман, биз болаларни маёвкаларга олиб боришмасди, умуман ҳамма нарсага ҳам ақлимиз етиб, тушунавермасдик. Аммо мен мана шундай муҳитда ўсиб, ишчиларнинг орзу ва интилишлари аввал бошданоқ менга яқин эди, катталарнинг суҳбатларини эшитиб, уларнинг забастовка кунларидаги машаққатли кунларини кўриб, улар билан ҳамдард бўлдим. Ишчи инсоннинг энг яхши фазилатлари болалик кезларимданоқ менга ойдин бўлган эди, деб айта оламан.

Ишчи буюк меҳнаткаш, унинг чидами битмас-туганмас, у ўз ишини пухта билади ва уни яхши бажаришга одатланган. Ҳатто чоризм даврида ҳам, ҳатто эксплуатация шароитларида ҳам у ёмон ишлашдан нафратланарди, зотан у ҳамиша маҳоратни қадрлар, ўз меҳнатини ардоқларди. Инсоният яратган бойликларнинг деярли ҳаммаси ишчининг пайли қўллари билан бунёд этилган, аммо унинг ўзи мулкчиликка боғланиб қолмаган, унинг қалбини ғаразли ҳисоб-китоб ва мўлжаллар кемирмаган, унинг қалби саховат, бағри кенглик, адолатга умрбод интилиш билан тўлиб-тошган. У топқир, моҳир, зўр ақл ва ҳазил-мутойибага мойил инсон. У қатъиятли, дадил, дўстликка садоқатли, ҳар қандай пайтда ўртоғига ёрдамга келишга шай турувчи инсон. Завод гудоги ҳаммани баравариға сменага чорларди, ишчиларни жипслаштирган ҳам шу гудокнинг ўзи бўлди. Натижада бирлашиш, манфаатларнинг умумийлиги, турли ёш, тажриба, урф-одат, миллатга мансуб миллион-миллион кишиларнинг пролетар бирдамлигини вужудга келтириб, қудратли, монолит чинакам революцион синфга айлантирди.

Мен туғилибоқ шу синфга мансуб бўлдим, шу синфда тарбияландим, бу синф билан бир умр боғланиб қолдим, дейиш мумкин. Отам умрининг сўнгги кунларигача ишчи бўлиб қолди. Бувам, тоғаларим ишчи бўлишган, вақти келиб мен ҳам ишчи бўлдим. Заводга кирдим, укам, синглим, куёвим ҳам менинг изимдан боришди. Брежневлар оиласи қадрдон заводга ўшанинг неча ўн йиллар умрини бахшида этди. Бизнинг фамилиямизни бугунги кунда ҳам заводларнинг рўйхатларидан топишингиз мумкин.

3

ОИЛАМ тўғрисида батафсилроқ сўзлаб бермоқчиман. Чунки худди шу оилада инсон табиатининг манбаи, унинг ҳаётга муносабати ётади. Ота-оналарим чоризм зулмининг барча машаққатларини ўз гарданларида синаб кўришган, улар ҳаётининг кўп қисми қийинчиликлар билан ўтган, аммо шунга қарамай, уйимизда ҳамиша тотувлик ҳукмрон эди. Бирон бир баҳс бўлган бўлиши мумкиндир. Лекин биз болалар буни сира билмасдик, ҳатто баланд овозда гапиришганини ҳам эшитмаганмиз.

Отам босиқ, қаттиққўл киши эди. Бизни эркалатмасди, аммо жазолаганини ҳам эслолмайман. Чамаси, бунга эҳтиёж ҳам йўқ эди, шекилли: биз ота-оналаримизга ҳурмат-эҳтиром руҳида ўсганмиз. Отам бўйчан, нозикдан келган, кўпчилик прокатчилар каби жисмонан бақувват эди. Нуроний, одамларга меҳрибон нигоҳ билан боқарди. Ҳамиша саранжом-саришта юрар, уйда соқол-мўйловини тоза олиб юрар, саришта кийинар, ҳамма ишда батартибликни ёқтирарди. Чамаси, унинг мана шу одатлари бизга ҳам ўтганди. Ўзининг қадр-қимматини ўрнига қўйиб юрар, мўғомбирликни билмас, тўғри сўз, қатъиятли эди. Ўртоқлари уни ҳурмат қилишарди. Бу ҳол унинг фарзандлари бўлган бизга ёқимли туюларди.

— Бировга ваъда бердингми, албатта, сўзингнинг устидан чиқ, — дерди менга отам. — Шубҳалансанг — тўғрисини айт, қўрқсанг — қўл урма, лекин бир ишга қўл урдингми, қўрқма. Агар ҳақ эканлигингга ишончинг комил бўлса — охиригача туриб бер.

Отамнинг ўзи ҳам худди шундай йўл тутар, сўзи билан иши бир жойдан чиқарди.

Каменск посёлкасидаги аҳоли қурама эди. Завод маъмурияти французлар, бельгияликлар, поляклардан иборат эди. Ишчилар орасида ҳам поляклар оз эмасди, аммо уларнинг кўпчилиги шу ерлик кишилардан — украинлар, кўплаб елецлик, курсклик, орёллик, калугалик мужиклардан иборат эди. Отам меҳнатчиларни тоифа-тоифага ажратиб ўтирмасди. Ҳозирги ибора билан айтганда, одамларни миллатига қараб эмас, синфий келиб чиқишига қараб ажратарди. Ўшанда ҳозир ҳам эслайманки, юзбоши ёки бадавлат савдогарнинг ўғиллари, гарчи улар руслар бўлса ҳам, менга бегона туюларди, ишчиларнинг фарзандлари гарчи улар поляк бўлса ҳам ўзимизникилардай эди.

Революциядан кейин, завод саккиз соатлик иш кунига ўтказилганида, учинчи сменага одамлар комплектлаш зарур бўлиб қолганида отамни фабрикатор этиб тайинлашди. Узоқ йиллар мобайнида вальцовкачи бўлиб ишлаб, қўли гул уста ҳисобланарди. Шундай бўлса ҳам, унинг янги бурчи тажрибанигина эмас, балки катта билимни ҳам талаб этарди. Фабрикатор мартен цехига буюртма беради, керакли профилларни қайси балванкалардан олиш кераклигини, қайси маркадаги пўлатни танлаш лозимлигини, иссиқликнинг исроф бўлишини камайтириш учун термик ишловни қандай олиб бориш кераклигини ва бошқа-бошқа юмушларни белгилаб бериши керак. Аслида бу ишда инженерлик ҳисоб-китобини юритиш талаб этилар, отам эса узоқ йиллик амалиёт ҳамда табиий ақл-идроки билан буларнинг ҳаммасига ақли етарди.

Советлар замонасига келиб, биз Пелин кўчасида завод учун қурилган янги уйга кўчиб ўтдик. Биринчи қаватдан икки хонали квартира беришди. Отам хонанинг биттасини поччамнинг оиласига берди. Биз аҳил, хушчақчақ яшардик, уйимиздан меҳмон аримасди, қўшниқлар тинмасди, суҳбатлар ярим тунгача давом этарди. Онам эса келганларни меҳмон қилмагунча қўйиб юбормасди. Уйимиз ўша вақтда шаҳар чеккаси ҳисобланмиш Тритузная станцияси яқинида бўлиб, унинг орқа томонида ям-яшил ҳовли бўлиб, акация барқ уриб ўсар, ҳар тонгни қушлар нағмаси билан кутиб олардик.

Отам зарбдорларча ишлаб, 30-йилларда стахановчи бўлди, обрў-эътибор қозонди, болаларини оёққа турғизди, бу вақтга келиб, ҳаммамиз ишлаб, оиламизга ёрдамлашардик, отам ҳаёт гаштини суриб, энди бемалол оёқ узатиб юрса бўлаверарди. Афсуски, тўсатдан оғриб, ҳали олтмиш ёшга ҳам кирмасдан вафот этди.

Отам сўнгги нафасигача завод ташвишлари билан яшади. У ҳамиша мамлакатда, жаҳонда юз бераётган ҳамма нарсага ғоят қизиқиб қарарди. Унинг бир суҳбати ёдимда қолган. Кейинчалик бу суҳбатни тез-тез эслаб юрдим. Мана энди, шуни сизларга ҳавола этмоқчиман. Ўша куни сменадан қайтиб, одатдагидек заводдаги ишлар ҳақида отамга сўзлаб бера бошладим. Аммо унинг хаёли бошқа нарсада эди. Сўзимни бўлиб, бундай деди:

— Менга айт-чи, Лёня, жаҳонда энг баланд тоғ қайсиниси?

— Эверест.

— Унинг баландлиги қанча?

Нимага мени имтиҳон қиляпти, деб шошилиб қолдим.

— Аниқ эслолмайман, — жавоб қайтардим мен. — Чамаси, ўн минг метр чиқса керагов... Нимайди?

— Эйфел минорасининг баландлиги-чи?

— Менимча, 300 метр келса керак.

Отам узоқ жим қолди, ўзича алланималарни ҳисоб-китоб қилди-да, бундай деди:

— Биласанми, Лёня, агар бизга қолса, бундан ҳам баландроқ қилиб ясардик. Прокат беришса бўлди эди. Олти юз метр қилиб кўтарардик.

— Нега энди, дада?

— Ўша миноранинг учига тўсин ташлаб, Гитлерни осардик. Тушуняпсанми? Кимда-ким уруш чиқаришни ўйласа, ҳоли қандай бўлишини одамлар узоқдан кўриб турган бўлишарди. Балки, бу дунёда Гитлер якка-ёлғиз эмасдир, яна унга ўхшаган кимсалар бўлиши мумкин. Бошқаларга ҳам жой топилган бўларди. Сен нима деб ўйлайсан?

Умр бўйи ишчи бўлган одамнинг калласини чулғаб олган доно фикрни қаранг. Бу гапни тағин қачон айтди денг? Урушдан анча олдин, Ғалабамиздан анча илгари, гитлерчилар тўдаси бошлиқларини шармандаи шармисор қилган Нюренберг процесси ўтказилишидан қанча йиллар олдин айтганди. У марксча назарияни ўрганмаганди, аммо ишимизнинг буюк ҳақиқатини қалб-қалбидан ҳис этган, фашизмнинг хавф-хатарини олдиндан кўриб, ишчилар синфининг, барча меҳнаткашларнинг уруш хавфига муносабатини жуда тўғри ифодалаб берганди.

«Новий мир» журналининг 1981 йил 11 сонидан олиб босилмоқда.

ЭСДАЛИКЛАР

Онам Наталия Денисовна отамга қараганда анча узоқ умр кўрди. Бизда айтганларидек, қатъиятни, сабр-қаноатни, бир ишга киришгандан кейин уни охиригача етказиш одатини отамдан сингдирган бўлсам, дилкашлик, одамларга самимият билан муносабатда бўлиш, машаққатларни ҳазил-мутойиба билан енгиш фазилатлари менга онамдан қолган. Онам умр бўйи ишлади, бизни вояга етказди, оқ ювиб, оқ тарадн, касалга чалинганимизда бошимизда парвона бўлди, мен мана шуларнинг ҳаммасини ёдимда сақлаган ҳолда аёлларнинг, оналарнинг оғир, тинимсиз, олижаноб меҳнатини қадрлашга одатланганман.

Кейинчалик Запорожье, Днепропетровск, Молдавия, Қозоғистонда ишлаган пайтларимда қулай фурсат топдим дегунча онам билан дийдор кўришишни канда қилмадим, ҳамиша унга чуқур фарзандлик эҳтироми билан муносабатда бўлдим. Шугина эмас: ўзига ҳаёт берган, боқиб тарбиялаган онани севмайдиган кимса шахсан менга шубҳали туюлади. Халқимизда она-Ватан деб бежиз айтишмайди: онасини ташлаб, унутишга қодир бўлган кимса Ватанига ҳам яхши ўғлон бўлолмайди.

Мен энди Москвада ишлардим, онам бўлса бизникига кўчиб келишга сира кўнмас, ҳамон ўша Пелин кўчасидаги уйнинг тор квартирасида синглиси ва куёви билан яшарди. Куёви билимдон инженер бўлиб, заводимизнинг цех бошлиғи даражасига кўтарилди. Кейинчалик менга шундай воқеани айтиб беришди. Уни менга қон-қариндошларим эмас, бошқалар айтиб беришди. Қариндошларим бу ҳақда менга сираям ёзишмаган. Маҳаллий маъмурлар КПСС Марказий Комитети секретарининг онаси мана шундай тор квартирада яшаши ноқулай деб, унга барча қулайликлари бўлган кенг, шинам квартирани тавсия қилишибди. Бу вақтга келиб, Днепродзержинскда уй-жой қурилиши кенг авж олдириб юборилган эди. Онамни қанчалик кўндирмоқчи бўлишмасин, кўчиб ўтишга ҳеч кўнмаган, эски уйимизда яшайверган. Хамёнчасини кўтариб магазинга борганида одамлар унга ўз навбатларини беришмоқчи бўлганларида жаҳли чиқиб кетар, аввалгидек уй-рўзғор ишларини ўзи бажарар, меҳмон кутишни жуда-жуда ёқтирарди. Онамнинг хонаки угра ошини ҳамон эслайман: ҳеч қачон бунақа мазали овқат емаганман. Кечқурунлари бўлса кампирона кофтасини кийиб олганича одми рўмолини бошига илиб кўчага чиқар, дарвоза ёнидаги скамейкада ўтириб ҳамсоялари билан суҳбат қурарди.

Шундай кишилар ҳам бўлардики, улар Брежневнинг онаси билан танишликларидан ўз мақсадлари йўлида фойдаланишга интилиб, унинг қўлига турли «идоралар»га бериш учун бўлар-бўлмас шикоят ва аризаларни тутқазмоқчи бўлишарди. Онамнинг оқилалиги, хушмуомалалиги, ўзини жуда ҳам камтар тутганлигига қойил қоламан. Онам менга бирор марта ҳам бу ҳақда оғиз очмасди, буни четдан, бошқалардан эшитардим. Менинг ишларимга аралашишга ҳаққим йўқ деб ҳисобларди. Онамни қанчалар ҳурмат-эҳтиром қилишим ва севишимни у биларди. Аммо онамнинг илтимосига биноан кимгадир, масалан, уй-жой масаласида ёрдамлашадиган бўлсам, буни бошқа кимларнингдир, яъни илтимос билан боришни ёқтирмайдиган ёки шундай қилишга ор қиладиган кишилар ҳисобига қилинишини биларди. Балки бу кишилар бошқалардан кўра кўпроқ ёрдамга муҳтождир. Онам тахминан шундай ўйларди. Жавобини эса жуда содда қилиб тушунтирарди:

— Мана менинг қўлларим, — озғин, ишлайвериб толган, қариб қолган қўлларини кўтарарди. — Шу қўлларимдан келганини беришим мумкин. Аммо ўғлимга буюришни, бу ишни қандай қилишни унга айтолмайман. Шунинг учун мени кечирасан.

1966 йили онам бизникига, Москвага кўчиб келди. Эваралар кўрди, тинч-осойишта яшади, виждонига зид иш қилмади, уни билганларнинг меҳр-муҳаббатини қозонди, партия ва халқ тўнғич ўғлига билдирган ишончдан фахр-ифтихор билан юрди. Ҳамма ишларни битириб бўлиб, онам билан ёнма-ён ўтириб, унинг азиз нафасини эшитиш, сўзларини тинглаш, меҳрибон, нурли кўзларига боқиш мен учун буюк бахт эди.

4

ЯНА бир нарсани айтмабман: отамгина саводли бўлиб қолмай, онам ҳам ўқиш ва ёзишни биларди, ҳолбуки, унинг даврида ишчи қишлоғида бу нарса жуда кам учрайдиган ҳодиса эди. Улғайганимдан кейингина бизга, болаларга ҳақиқий билим бериш ота-оналаримизга қанчалик қимматга тушганини тушуниб етдим. Улар бизларнинг ўқимишли бўлишимизни исташарди ва шунга эришдилар ҳам: тўққиз ёшимда Каменскдаги эрлар классик гимназиясининг тайёрлов курсига қабул қилиндим. Мени қабул қилишганига онам сира ишонмагани ёдимда, умуман кўчамиздагиларнинг ҳаммаси ҳам бунга ақллари бовар қилмаганди.

Чунки қадимда ишчиларнинг фарзандларини умуман гимназияга йўлатишмасди. Бизга бўлса эшикларини ланг очиб қўйишгани йўқ, атиги сал қия очиб қўйишди. Чамаси, бир томондан бу тез ўсиб бораётган ишлаб чиқариш эҳтиёжи билан боғланган бўлса, иккинчи томондан Россиядаги революцион воқеаларнинг таъсири остида юз берган бўлиши керак. Шунга қарамай, бизга алоҳида конкурс тайинлаб, энг қобилиятлиларини, тахминан ўн беш кишидан биттасини танлаб олишарди. Ўша йили атиги 7 нафар ишчи фарзандини қабул қилишди. Бошқа гимназиячиларнинг ҳаммаси «Верхняя колония»дан келган бўлиб, улар чиновниклар, бой-савдогарлар, завод бошлиқларининг болалари эди.

Бизни «давлат стипендиатлари», дейишарди. Бундан бизга стипендия тўлашарди, деган маъно келиб чиқмайди, балки аъло ютуқларга эришган тақдирдагина ўқиш ҳақидан озод қилишарди. Ўқиш ҳақи эса ҳаддан ташқари катта эди — олтин билан 64 сўм тўлаш керак бўларди. Ҳатто энг малакали ишчи ҳам шундай ҳақ ололмасди. Отам минг хоҳлагани билан бундай пулни тўлашга қурби етмасди.

Бошқа дўстларим қатори мен ҳам яхши ўқидим. Авваламбор янги нарсаларни билиб олишга қизиқардим, иккинчидан эса отам ўқишимни қаттиқ кузатиб борарди, учинчидан эса ёмон ўқишнинг ўзи асло мумкин эмасди — ёмон ўқийдиган бўлсак гимназиядан қувиб чиқаришарди.

Биз, ишчиларнинг фарзандларига «Верхняя колония»дан келган гимназиячиларга қараганда бошқачароқ муносабатда бўлишарди. Бу ҳол бизни жаҳл отига миндирар, биз фанларни ўрганишга қобилиятимиз борлигини, бой хонадонларнинг эркатойларига нисбатан донороқ эканлигимизни қандай қилиб бўлса ҳам исботлашга интилардик. Бой-боёнларнинг фарзандлари нима иш қилсалар ҳам кечириб юборилаверарди.

Тарихчи Ковалевич биз жуда ёқтирган ўқитувчи эди. У ўз фанини жуда зўр билар, подшолар ҳақидагина эмас, Разин ҳақида, Пугачев ҳақида сўзлаб берар, декабристлар қўзғолонини ҳам илк бор ундан билиб олганман, Чернишевский, Герцен номларини эшитганман. У бизни жамият тараққиётининг қонуниятларини тушуниш, ўйлашга ўргатарди. Кейинчалик билсам, расмий программадан четга чиқиб дарс берар экан, дарҳақиқат, биз энг зўр ўқитувчиларимиздан бири бўлган бу кишининг большевик, яширин иш олиб борувчи киши эканлигига ақлимиз етмаганди. Деникинчилар уни отиб ташлаганидан кейин биз буни билиб қолдик. Ҳозир Днепродзержинск шаҳрида Ковалевич кўчаси бор. Балки ҳамма ёшлар ҳам кўча кимнинг номига қўйилганини билишмас. Шу ҳақда сўзлаб берганимдан хурсандман.

Ўн еттинчи йилнинг феврали Каменск қишлоғига ҳам момақалдироқ чақмоғидай етиб келди. Самодержавие қулади. Аммо уруш ҳамон давом этар, нонга навбат кутиш сира камаймаган, ерга ҳамон помешчиклар эгалик қилар, фабрикантлар ҳамон заводларга хўжайинлик қиларди. Бизда ҳам «Верхняя колония»дагилар ҳамон калондимоғлик билан «Нижняя колония» одамларига нафратланиб қарашарди. Ҳар ҳолда энди улар биз томонга қўрқа-писа қарашарди. Хўжайинлар хўжайинлигича, ишчилар ишчилигича қолганди.

Октябрнинг улуғ кунлари хотирамда умрбод бошқача муҳрланиб қолган.

Тўсатдан завод гудоги бевақт ўкириб қолди. Вақт бамисоли бўлиниб, иккига бўлинган, янги даврга янги ҳисоб очилгандай бўлди. Бу бизга жудаям ғайри-табиий бўлиб туюлди, отамнинг кетидан заводга равона бўлдик. Бутун шаҳар аҳли заводга ошиқар, одамлар цехлардан ёғилиб чиқар, одамлар товуши даҳшатли гувиллар, майдонда чексиз одамлар денгизи чайқаларди. Фронтдан қайтиб келган ярадор солдатларнинг телпаклари кўзга чалинар, унда-бунда аёлларнинг рўмоли илғанар, лекин металлург ишчилар ҳаммадан сероб эди. Ялпи кўтаринкилик, ҳақиқий тантана ҳиссиёти эсимда сақланиб қолган.

Митинг бошланиб, унда Каменск большевикларининг биринчи раҳбари М. И. Арсеничев нутқ сўзлади. У заводимизнинг қозон цехида ишларди, революцион курашга жуда эрта киришиб, варақалар босар ва тарқатарди. Кейин уни кузатиб, изига тушдилар. У Петроградга жўнаб кетди, яширин иш олиб боришнинг шонли йўлини босиб ўтди. Сибирь сургунига мубтало бўлди. В. И. Ленинни Финляндия вокзалида кутиб олиб, машҳур нутқини эшитганлар орасида бўлди. Лениннинг бу нутқи «Яшасин социалистик революция!» даъвати билан тугаган эди. Кейинчалик Арсеничевни Гражданлар уруши йилларида оқлар отиб ташлади, мен Михаил Арсеничев номидаги металлургия институтида ўқишга муяссар бўлганман.

Ўшандаги митингда Арсеничев пролетариатнинг буюк ғалабаси ҳақида гапириб, Советларнинг Бутунроссия II съезди тўғрисида сўзлаб берди, жаҳонда биринчи марта ишчи-деҳқон ҳукумати тузилганини, бу ҳукумат бошида Владимир Ильич Ульянов-Ленин турганлигини айтди. Халқ ҳаракатга келиб, «Ура» садолари янгради. Яна шу нарса ҳам эсимда борки, кузги ҳаво фонида қизил алвон ҳилпираб турганини дамимни ютиб, бошимни баланд кўтарганча томоша қилганман.

Шуни қўшимча қилиб айтмоқчиманки, ҳар бир авлод ўзидан олдинги авлоддан олган меросга бир нимани қўшишни, унгача қозонилган, эришилган, қурилган, амалга оширилган нарсаларни давом эттириб, олға боришни — ўз йўлини янги юксакликда давом эттиришни, тарихий тараққиётнинг янги босқичига кўтарилишни истайди. Баъзан ёшларга барча асосий ишлар орқада қолиб кетгандек туюлади. Революция орқада қолди, Гражданлар уруши жанглари орқада қолиб кетди, улкан мамлакатни социалистик қайта қуриш йиллари, Улуғ Ватан урушининг қаҳрамонликлари орқада қолиб кетди... Йигит ва қизлар шундай деб ўйлашади. Аммо уларнинг даври ҳам келади, боболари ва оталарининг эстафетаси уларнинг қўлига ўтади ва шунда ўзларининг зиммаларига ҳам озмунча имтиҳон ва буюк ишлар тушгани маълум бўлади.

Революцион курашчиларнинг, дастлабки беш йилликлар бунёдкорларининг, Улуғ Ватан уруши жангчиларининг авлодларига муносиб авлод етишиб чиқаётганлиги фикри бугунги кунда менга ҳузур бағишлайди. Илгари тасаввур ҳам қилиб бўлмайдиган миқёсдаги вазифаларни биз комсомолга, Советлар мамлакатининг ёшларига топшира оламиз, она заминимизда юз бераётган барча нарсаларга шахсий масъулиятни ҳис этишдек олижаноб туйғуга эга бўлган бу ёшлар ҳар қандай ишга ўзларининг романтик эҳтиросларини, айтишим мумкинки, ёшлик шижоатларини бахш этмоқдалар. Ёшлар коммунистик эътиқодли, партия ишига, улуғ Ленин ишига беҳад содиқ, Октябрь идеалларига садоқатли бўлиб камол топмоқда.

Изғирин куз осмони фонида ҳилпираб турган қизил байроқни эсларканман, мана шулар ҳақида ўйлайман. Ишчи посёлкамизга Улуғ Октябрнинг кириб келиши хотирамдан сира кўтарилмайди. Байроқ жуда баланд, биринчи номерли домна печи трубасининг тепасига ўрнатилган эди.

* * *

Ёшлик йилларимдаги, эски давр ўтиб, янги давр бошланишидаги социал турмуш ғоят мураккаб эди. У пайтлари днепрликларга осон бўлмаган: Марказий Рада ҳокимияти ўрнига немис қўшинлари келди. Улардан кейин Петлюра пайдо бўлди, 1919 йил январда Қизил Армия суворийлари уни Каменскдан суриб чиқаришди, аммо орадан ярим йил ўтиши билан оқлар кириб келди, кейин эса махновчилар, григорьевчилар денг. Турли тоифадаги газандалар юзага чиқиб, йиғинларда украин «самостийник»лари, меньшевиклар, кадетлар, эсерлар, анархистлар ғимирлаб қолди. Ўша йилларда биз жуда кўргазмали сиёсий тарбия олиб, кун сайин эмас, балки соат сайин куч-қувватга тўлардик.

Яна бир нарсани таъкидлаб ўтгим келади: шаҳримиз ишчилар шаҳри бўлиб, аҳолисининг кўпчилигини ишчилар ташкил этар ва шу боисдан пролетар революциясини бизда ҳамиша узларининг революцияси, большевиклар партиясини ўз партиялари, Советлар ҳокимиятини ўз ҳокимиятлари деб ҳисоблардилар! Яъни кимлар билан бирга бориш, қайси томонга ўтиш проблемаси днепрлик ишчиларда бўлмаган. Менинг отам партияда, аниқроғи ҳеч қанақа партияда бўлмаган. Аммо революциянинг дастлабки йиллариданоқ большевикларни актив қўллаб-қувватлаган, кейинчалик комсомолга кирганимда, сўнгра эса Коммунистик партия аъзоси бўлганимда ота-онам буни катта ва қувончли воқеа сифатида кутиб олишди.

Революциядан кейинги дастлабки машаққатли йилларда, Гражданлар урушининг отишмалари тугар-тугамас, заводимизнинг қуюв цехида, айтиш мумкинки, ғоят ноёб ёдгорлик чўяндан қуйилди. Бу ёдгорлик ҳозирги кунда Днепродзержинскнинг гўзал майдонларидан бирида турибди. Афсонавий улкан Прометей баланд устунга кўтарилиб олган, ундаги кишанлар парчаланган, қўлида оловли машъала, оёғининг остида асрлар бўйи уни азоблаган мағлуб бургут. Бу рамзий маъно касб этиб, йигитлик чоғларимда ҳаммага тушунарли эди. Икки бошли чор бургути қандай мағлуб бўлганлигини билардик, ҳаётбахш аланга эса ҳамиша металлурглар қўлида эди. Улар худолардан олов ўғирлаб, уни одамларга умрбод совға қилган кишига металлдан гимн ясадилар. Прометейга қўйилган бу ёдгорлик айни пайтда ишчилар синфига ўрнатилган монумент эди.

Менинг ҳаётимдаги шонли кун келди. Ўн беш ёшимда ишчи бўлдим. Каменск шаҳридаги Биринчи меҳнат мактабига айлантирилган гимназиядан мактабни битирганлигим ҳақидаги гувоҳнома олдим. Ишлаб, оилага ёрдам бериш лозим эди. Мени завод кочегарлигига қабул қилишди, кейин слесарликка ўтказишди. Бу касбларни тездагина ўзлаштириб олдим. Зотан, завод менга азалдан таниш бўлиб қолган, цехдаги тўс-тўполон, қиздирилган металл ҳиди, буларнинг ҳаммаси жисмимга сингиб кетганди.

Ниҳоят завод гудоги мен учун ҳам чалинган, орзиқиб кутилган кун келди. Отам билан бирга сменага чиқиб, бошқалар қатори меҳнат қила бошладим. Билакларим бамисоли сингудек зирқирар, тер қуйилавериб, кўзларимни очишга имкон бермас, аммо мен чинакам бахтиёр эдим. Кейин қувонч чулғаб олди: уйга қайтиб қоп-қорайиб кетган фуфайкани елкамдан олиб ташларканман, онам худди отамга сув қуйгандек менинг қўлимга ҳам муздек сув қуйди, юз-қўлимни ювиб олдим. Бошимни кўтариб, онамга нигоҳ ташлаганимда унинг мунис кўзларида ёш кўрдим.

— Сизга нима бўлди, онажон?

— Қувонганимдан, Лёня, қувонганимдан. Мана сен ҳам улғайиб, оила боқадиган бўлиб қолдинг.

Бу ҳақда бир гал гапиргандим, яна такрорламоқчиман: Днепрдаги заводда бирга ишлаган мураббийларимни, ўзимдан катта ўртоқларимни ҳамиша эслаб юраман. Улар менга дастлабки касб-корни ўргатишди. Ҳаётнинг мураккаб илмидан дарс беришди, меҳнат кишисининг буюк кучи ва маънавий гўзаллиги қандай бўлишини кўрсатишди.

Бундай университетлар сира унутилмайди.

(Давоми келгуси сонда).

БИНОКОРЛАРГА МУКОФОТЛАР

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети ва Ўзбекистон касаба союзлари республика Совети республикадаги ишга тушириладиган қурилишлар коллективлари социалистик мусобақасининг 1981 йил октябрь ойи якунларини чиқардилар.

Ўзбекистон ССР Монтаж ва махсус қурилиш ишлари министрлигига қарашли 93-махсус трестининг Олмалиқ «Промтехмонтаж» бошқармаси (бошлиғи ўртоқ Манагаров, партия ташкилотининг секретари ўртоқ Сорокових, қурилиш касаба союз комитетининг раиси ўртоқ Куликов, комсомол ташкилотининг секретари ўртоқ Владимиров) коллективи В. И. Ленин номидаги Олмалиқ кон-металлургия комбинати объектларининг қурилишини жадаллаштириш учун ўтказилаётган социалистик мусобақада ғолиб деб топилди. Бу коллективга Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети ва Ўзбекистон касаба союзлари республика Советининг кўчма Қизил байроғи ҳамда пул мукофоти берилди.

Ўзбекистон ССР Монтаж ва махсус қурилиш ишлари министрлигига қарашли «Узэлектромонтаж» тресты Олмалиқ монтаж бошқармасининг, Ўзбекистон ССР Қурилиш министрлигига қарашли «Алмаликсвинецстрой» тресты 291-механизациялашган кўчма колоннасининг коллективлари В. И. Ленин номидаги Олмалиқ кон-металлургия комбинати объектлари қурилишида яхши ишлаганлиги қайд этиб ўтилди.

Ўзбекистон ССР Монтаж ва махсус қурилиш ишлари министрлигига қарашли «Узэлектромонтаж» тресты ишга тушириш-созлаш бошқармаси (бошлиғи ўртоқ Таняев, партия ташкилотининг секретари ўртоқ Гребенников, қурилиш касаба союз комитетининг раиси ўрток Штейн, комсомол ташкилотининг секретари ўртоқ Голубкина) коллективи В. И. Ленин номидаги Ўзбекистон металлургия комбинати объектлари қурилишини жадаллаштириш учун ўтказилаётган социалистик мусобақада октябрь ойи иш якунларига кўра ғолиб деб топилди. Бу коллективга Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети ва Ўзбекистон касаба союзлари республика Советининг кўчма Қизил байроғи ҳамда пул мукофоти берилди.

Ўзбекистон ССР Қурилиш министрлигига қарашли «Узстроймеханизация» тресты 16-механизациялашган кўчма колоннаси коллективининг В. И. Ленин номидаги Ўзбекистон металлургия комбинати қурилишида яхши ишлаётганлиги қайд этиб ўтилди.

Ўзбекистон ССР Монтаж ва махсус қурилиш ишлари министрлигига қарашли «Узстальконструкция» тресты Тошкент «Стальмонтаж» монтаж бошқармаси (бошлиғи ўртоқ Берберов, партия ташкилотининг секретари ўртоқ Белова, қурилиш касаба союзи комитетининг раиси ўртоқ Рак, комсомол комитетининг секретари ўртоқ Тошаев) коллективи Чирчиқдаги «Электрохимпром» ишлаб чиқариш бирлашмасида АМ-76 аммиак ишлаб чиқариш объектлари қурилишини тезлаштириш учун ўтказилаётган социалистик мусобақада ғолиб деб топилди. Бу коллективга Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети ва Ўзбекистон касаба союзлари республика Советининг кўчма Қизил байроғи ҳамда пул мукофоти берилди.

Ўзбекистон ССР Қурилиш министрлигига қарашли «Узтрансспецстрой» ишлаб чиқариш бирлашмасининг 356-механизациялашган кўчма колоннаси коллективи Чирчиқдаги «Электрохимпром» ишлаб чиқариш бирлашмасида АМ-76 аммиак ишлаб чиқариш объектлари қурилишида яхши ишлаганлиги қайд этиб ўтилди.

ФИНЛЯНДИЯДАН КЕЛГАН МЕҲМОНЛАР

ФСДП Бош секретари Эркки Линканен бошчилигида республикамизда меҳмон бўлиб турган Финляндия Социал-демократик партияси партия ходимлари делегацияси 13 ноябрь куни Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетида қабул қилинди. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари И. Г. Анисимкин меҳмонларни республика партия ташкилоти КПСС XXVI съезди қарорларини амалга ошириш соҳасида олиб бораётган ишлар билан таништирди. Суҳбатда КПСС Марказий Комитетининг масъул ходими С. В. Смирнов қатнашди.

Делегация аъзолари В. И. Ленин Марказий музейининг Тошкент филиалини, Ўзбекистон ССР Халқ хўжалиги ютуқлари виставкасини, «Ташсельмаш» заводини бориб кўрдилар, республика пойтахти ва Самарқанднинг диққатга сазовор жойларини кўздан кечирдилар. Финляндиядан келган меҳмонлар Ўзбекистон касаба союзлари республика Советида Узсовпроф раиси Н. М. Маҳмудова билан учрашдилар.

(ЎзТАГ).

ОЛАМДА НИМА ГАП

ХАЛҚЛАРНИНГ ОРЗУ-УМИДЛАРИНИ ИФОДА ЭТУВЧИ ҒОЯЛАР

Ўртоқ Л. И. Брежневнинг Ғарбий Германиядаги «Шпигель» журнали редакцияси саволларига қайтарган жавобларида илгари сурилган ғоялар ва таклифлар плакетанинг ҳамма томонларида кенг маъқулланмоқда. Халқларга яқин ва тушунарли бўлган ана шу тинчликсевар таклифларни жаҳон жамоатчилиги тобора қўллаб-қувватламоқда, матбуотнинг кўпдан-кўп шарҳлари, жамоат ва сиёсий арбобларнинг билдираётган фикр-мулоҳазалари шундан далолат беради.

АҚШ раҳбарлари жаҳонда ҳукмронликка эришишга қаратилган режаларни ошкора эълон қилаётган, НАТО эса тобора янгидан-янги қуролланиш программаларини қабул қилаётган бир пайтда Москвадан кескинликни юмшатиш ва қуролсизланиш манфаатлари йўлидаги амалий чораларга яна эҳтиросли даъват янграмоқда, деб уқтиради «Национал-цайтунг» (ГДР) газетаси. Л. И. Брежнев КПСС XXVI съездининг қарорларига таяниб, конкрет таклифларни олға сурди, бу таклифлар халқаро кескинликнинг кучайишидан ташвишланган халқларга умид ва ишонч бахш этмоқда, оқилона иш тутиш ва масъулиятни юксак даражада ҳис этиш намунасини намойиш этмоқда.

Л. И. Брежневнинг жавобларида илгари сурилган ғоялар ва таклифлар Совет Иттифоқи қуролсизланиш соҳасида конкрет қадамлар қўйиш йўли билан мустаҳкам тинчликни таъминлашга астойдил интилаётганлигидан далолат беради, деди Ғарбий Германия бундестагига ГСДПдан сайланган депутат **К.-Г. Ханзен.** У, совет ташқи сиёсатининг тинчликсевар характерда эканлигини уқтириб, айни вақтда Америка маъмурияти СССР билан бўлажак музокаралар давомида ҳақиқатан ҳам конкрет натижаларга эришишни истаётганлигига шубҳа билдирди. Вашингтон биринчи навбатда ўзининг қуролланиш программасини амалга ошириш ниятида эканлигидан хавотирланиш керак, деди у.

Американинг таниқли тарихчиси **Г. Аптекер** қуйидагиларни айтди: СССРнинг тинчлик манфаатлари йўлидаги изчил ва тинимсиз фаолияти ядро уруши хавфига қарши оммавий ҳаракат кенгайиб бораётган бутун Европа жамоатчилигига чуқур таъсир ўтказмоқда.

Совет ҳукумати ва шахсан Л. И. Брежнев шу қадар сабот-матонат ва изчиллик билан қаттиқ туриб ҳимоя қилаётган тинчлик ҳамда қуролсизланиш ғоялари кўпчилик голландияликларга яқин ва тушунарлидир, деб уқтирди «Нидерландия — СССР» жамиятининг раиси **В. Хюльст.** Бу ғоялар реакция ва империализм — кучларининг ғоят қаттиқ қаршилигига қарамай ўзига йўл очиб бормоқда.

Л. И. Брежнев билдирган фикрлар совет халқининг тинчликка ва кескинликни юмшатишга интилишини ифода этади. Шу боисдан уларни бутун тинчликсевар инсоният кенг кўламда қўллаб-қувватлаб маъқулламоқда, деди АДР маориф министри **Ф. М. Ёқубий.** Биз, Афғонистондагилар афғон халқининг қалин дўсти Л. И. Брежневнинг сўзларини бутун дунё халқларининг орзу-умидларига мос бўлиб тушадиган тинчлик учун курашнинг аниқ-равшан программаси деб биламиз.

(ТАСС).

СОЦИАЛИЗМ МАМЛАКАТЛАРИДА

РЕКОНСТРУКЦИЯЛАШ ТУГАЛЛАНДИ

СОФИЯ. «СССР — Болгария» асосий газопровод участкаларидан бирида бош компрессор станцияси тубдан реконструкция қилинди. Янги агрегатлар ўрнатилгандан кейин станциянинг қуввати икки баравар ошди. Бу ерда оператив ишлаб чиқариш телефон ва телеграф алоқаси ҳамда телемеханика автомат системаси барпо этилди.

«Зангори олов»дан химия, металлургия ва енгил саноатнинг 37 корхонасида хом ашё ва энергия манбаи сифатида фойдаланилмоқда. Газ уй-рўзғорда ҳам ишлатилмоқда.

ХИМИКЛАР МУВАФФАҚИЯТИ

БЕРЛИН. Йил бошидан бери ГДР химия саноати корхоналарида 63 миллиард маркадан кўп буюм ишлаб чиқарилди. Шу тармоқдаги 320 минг меҳнаткаш ўз байрамини меҳнатда мана шундай муваффақият билан кутиб олди. Химиклар куни муносабати билан Лейпцигда бўлиб ўтган тантанали йиғилишда ГДР химия саноати министри Г. Вишофский таъкидлаб ўтганидек, шу билан ГБСП X съездида қўйилган вазифани муваффақиятли бажариш учун мустаҳкам замин яратилди. ГДР химия саноатининг илғор «Лойна» ва «Буна» комбинатлари йиллик планни муносиб бажариш учун бошланган социалистик мусобақада пешқадамлик қилмоқдалар.

(ТАСС).

ДАНИЯ. Копенгагенда ишсизликка қарши ўтказилган икки ҳафталик умуммиллий кампания меҳнаткашларнинг оммавий намойиши билан якунланди. Бу намойиш мамлакат касаба союз ташкилотлари ташаббуси билан ўтказилди. Ҳозирги пайтда Данияда ишсизлар сони қарийб 253 минг кишини ташкил этади.

Суратда: оммавий намойиш қатнашчилари. Улар кўтарган плакатларда «Ишчилар ва ишсизлар ягона фронтда бўлишлари керак!», «Бизга иш беринг!» деган шиорлар ёзилган.

И. Ревякин фотоси. (ТАСС фотохроникаси).

СССР — ГФР: ЖУДА МУҲИМ ВОҚЕА

КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Л. И. Брежневнинг шу йил ноябрь охирида Германия Федератив Республикасига қиладиган визитини барча холис сиёсий кузатувчилар халқаро ҳаётнинг жуда муҳим воқеаси деб баҳо бермоқдалар. Совет раҳбарининг Боннга бўлажак визити ҳар иккала мамлакат ўртасидаги муносабатлар учунгина эмас, балки Европада ҳам, шунингдек бошқа қитъаларда ҳам халқаро кескинликни юмшатишнинг бутун жараёнини ривожлантириш учун янги кенг истиқболлар очади.

СССР билан ГФР ўртасидаги муносабатларда рўй берган бурилиш 1970 йил августида Москва шартномаси имзоланиши билан бошланганди. Европада урушдан кейинги чегараларнинг даҳлсизлигини мустаҳкамлаб берган мазкур шартнома Совет — Ғарбий Германия муносабатларини нормаллаштириш, айни пайтда Европани тинчлик ва турли ижтимоий тузумдаги давлатларнинг ўзаро ҳамкорлиги қитъасига айлантириш учун ҳам мустаҳкам негиз яратди. Ўртоқ Л. И. Брежневнинг 1973 йилнинг май ойида Германия Федератив Республикасига қилган биринчи визити Совет — Ғарбий Германия муносабатларини ривожлантириш йўлида муҳим босқич бўлди. Совет раҳбарининг иккинчи визити 1978 йил майида бўлди. Л. И. Брежнев ва ГФР федерал канцлери Г. Шмидт имзолаган қўшма декларацияда ҳар иккала томон «барча соҳаларда ўзаро муносабатларнинг сифатини ва даражасини янада оширишга ҳамда яхши қўшничилик ва тобора кучайиб борадиган ҳамкорлик келгуси авлодларимизнинг ҳам ишончли мулки бўлиб қолишига эришишга» аҳд қилганликларини билдирдилар. Мазкур визит чоғида экономика ва саноат соҳасида 25 йил муддатга СССР билан ГФР ўртасида ҳамкорликни ривожлантириш тўғрисида шартнома ҳам тузилди. Бу шартнома ҳар иккала мамлакатга узоқ муддатга мўлжалланган кенг миқёсда биргаликдаги лойиҳаларни тузиб чиқиш ва амалга ошириш имконини очди.

Ғарбий Германиядаги икки мингга яқин турли фирма ва компаниялар Совет Иттифоқи билан ҳамкорлик қилмоқда. Уларнинг сони эса тобора ортиб боряпти. Совет буюртмалари ГФР ишчиларидан ярим миллионга яқин кишини доимий иш билан таъминламоқда. Бу эса мамлакат бошидан кечираётган иқтисодий қийинчиликлар шароитида катта аҳамиятга эгадир. Германия Федератив Республикаси Ғарб давлатлари орасида Совет Иттифоқининг энг йирик савдо-сотиқ шеригидир. Фақат сўнгги ўн йил ичида мамлакатларимиз ўртасидаги товар обороти ўндан ортиқ марта ортди ва 1980 йилда 5,8 миллиард сўмни ташкил этди.

Совет раҳбарининг бўлажак визитига Ғарбий Германияда ғоят катта аҳамият берилмоқда. СССР ва ГФР ўртасида олий даражадаги музокаралар энг муҳим халқаро проблемалар юзасидан томонларнинг нуқтаи назарини баён этиш ва аниқлаш имконинигина бериб қолмай, шу билан бирга икки томонлама муносабатларнинг аҳволини ва ривожланишини, муҳим иқтисодий масалаларни муҳокама этиш имконини ҳам беради.

А. РЎЗИЕВ.

КОММУНИСТЛАРНИНГ СОЦИАЛ ОПТИМИЗМИ

НАЗАРИЯ МАСАЛАЛАРИ

КПСС меҳнаткашлар жаҳон тараққиётининг бориши ва бу тараққиёт истиқболларини чуқур тушунишлари, мамлакат ичида ва халқаро майдонда содир бўлаётган воқеаларни тўғри англаб олишлари, коммунистик ғоялар ҳар бир кишининг хатти-ҳаракатида, ҳар бир коллектив ва ҳар бир ташкилотнинг фаолиятида коммунистик ишлар билан узвий уйғунлашиб кетиши учун барча аҳолини коммунистик онглилик ва эътиқод руҳида тарбиялашни ўзининг программ вазифаси қилиб қўйди. Жаҳон миқёсида икки системанинг кураши кучайган ва ривожланган социалистик жамиятнинг бунёдкорлик вазифалари кучайган шароитларда бу умум партиявий вазифа алоҳида муҳим аҳамият касб этмоқда. Партия бу вазифани ҳал этишда жамиятшуносларнинг ролига катта ўрин бермоқда ва уларга юксак масъулият юкламоқда.

Марксизм-ленинизм соҳасида иш олиб бораётган совет олимлари марксча-ленинча жамиятшуносликнинг билиш кучи ва тарбиявий таъсирини узвий бирликда қараб чиқиш ва ундан шу тахлитда фойдаланиш лозимлигини тобора аниқ англаб етмоқдалар. Марксча-ленинча фан совет жамияти иқтисодий ва социал тараққиётининг истиқболлари ва йўлларини таърифлар экан, бу билан коммунизм қуришга ва коммунизм қурувчиларини тарбиялашга ёрдам бермоқда.

Марксча-ленинча философия илгари сурган ва бутун иқтисодий ҳамда тарихий фан тасдиқлаётган асосий дунёқараш йўл-йўриқлари қаторида жамиятнинг тобора юксалиб бориш ғояси, янгиликнинг, илғор, прогрессив қарашларнинг ўз умрини тугатган, эскирган, ҳар қандай реакция билан курашда енгилмаслиги ғояси муҳим ўрин тутади. Бу ғоя янги жамият қурувчиларининг революцион оптимизми ва бунёдкорлик ҳароратини, коммунизм ғалабасига сўнмас ишончини, душман ҳуружларидан уни бутун воситалар билан ҳимоя қилиш учун қатъиятини мустаҳкамлаб келди ва мустаҳкамламоқда. Марксча-ленинча жамиятшунослик социал жараёнларни илмий билимлар билан қуроллантириб ва янги, илғор нарсаларнинг ўтмиш кучлари билан, унинг қолдиқлари билан курашда енгилмаслиги тўғрисидаги дунёқараш йўл-йўриғи билан қуроллантириб, инсоннинг актив ҳаётий позициясини шакллантиришга ёрдам бермоқда. Марксча-ленинча назария хулосалари ва мамлакатимизнинг тарихий тажрибаси янгилик, илғор қарашларнинг енгилмаслиги ишчилар синфи ва унинг авангарди — Коммунистик партиянинг етакчилик роли билан бевосита алоқадорлиги тўғрисида рад қилиб бўлмас далолат бермоқда.

Тарихий тараққиёт умуман ўз-ўзидан эмас, балки социал кучларнинг кураши орқали амалга оширилади.

Коммунистлар замонамизнинг тараққийпарвар кучлари авангардида бормоқдалар. Коммунистик жамият сари олға ҳаракатимизни Коммунистик партиянинг раҳбарлик ролисиз тасаввур этиш қийин.

* * *

Жаҳон тараққиётининг ҳозирги босқичини инсониятнинг ривожланишидаги ўтиш босқичи, капитализмнинг яксон бўлиш ва коммунистик ижтимоий тузумни шаклланиш босқичи сифатида анализ қилиш марксча-ленинча жамиятшуносликнинг билиш ва дунёни тушуниш функцияси ўзагига айланиб бормоқда.

Албатта, биз илмий тадқиқотларда ва жаҳон тараққиёти жараёнларини таърифлашда схематизм ва тўғридан-тўғри абстракт қарашлар тарафдори эмасмиз. Биз капитализмнинг умумий кризиси ва кучлар мувозанатининг социализм фойдасига ўзгариб бориш манзарасини енгил-елпи талқин этмаймиз, иқтисодий ва илмий-техникавий ресурсларни ҳамда капиталистик мамлакатларда уларнинг кўпайиш имкониятларини инкор этмаймиз ва камайтирмаймиз, уларнинг ҳарбий потенциали ғоят тез ошиб бораётганлигини кўриб турибмиз. Капитализм зиддиятларининг чуқурлашуви айрим даврлар- [illegible] ишлаб чиқаришнинг ўсишини инкор этмайди.

Айни вақтда жаҳон социализмининг ялпи, тўсиқларсиз тараққиётининг ривожини, унинг юксак босқичлар сари зафарли юришини тасаввур этмаслик мумкин эмас. Биз ҳаётнинг барча соҳаларида реал социализм муваффақиятлари ва истиқболлари билан фахрланамиз. Бироқ, биз унинг қийинчиликлари ва янги проблемаларидан, халқаро аҳволнинг умуман мураккаблашувидан кўз юммаймиз.

Социал тараққиёт ҳеч қачон узлуксиз ва текис йўлдан бормаган. У ҳамма даврларда зиддиятли бўлган, кўтарилиш ва қайтишларга, тикка юқорилаб бориш ва пастга томон ҳаракатларга дуч келиб турган. «Ҳаёт олға томон қаршиликлар орқали ўтади, — деб кўрсатган эди Ленин, — ва жонли қарама-қаршиликлар инсон тафаккури учун илгари туюлганидан кўра кўп маротаба бойроқ, хилма-хилроқ, мазмунлироқдир».

Шу нуқтаи назардан, материалистик диалектика нуқтаи назаридан жаҳон миқёсида ва капитал дунёси ичида социал кучларнинг ажралиши кучайиб бораётганлигини давримизнинг муҳим хусусиятларидан бири деб ҳисоблаш мумкин. Реал социализм мамлакатларининг ўсиб бораётган қудрати ва тобора мустаҳкамланаётган бирлиги империализмга қарама-қарши турибди. Империалистик доираларнинг ўсиб бораётган агрессивлиги капитал мамлакатларда ҳам давлат монополистик капитализмига, унинг реакцион ички ва ташқи сиёсатига қарши чиқаётган ишчилар синфи ва бошқа демократик тараққийпарвар қатламлар қаршилигига дуч келмоқда.

Жаҳонда содир бўлаётган жараёнларни таҳлил қилишда жиддий социал тараққиётни ҳисобга олиш зарур. Ривожланган капиталистик мамлакатларда фан-техника революцияси, саноатнинг янги тармоқлари ҳамда айниқса инфраструктура ва хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожланиши таъсири остида эксплуатацияга дучор бўлган ёлланма меҳнат кишилари умумий оммаси кўпайиб бормоқда. Шу билан бирга капиталистик мамлакатларда антимонополистик кураш фронти кенгаймоқда, революцион кучлар ўсмоқда. Албатта, ишчилар синфининг янги отрядлари ва хизматчиларнинг тез ўсиб бораётган қатламлари ўзида реформизм ва ревизионизмни озиқлантирувчи замин бўлиб хизмат қилаётган маълум даражадаги майда буржуача кайфиятлар ва одатларни ташиб келмоқдалар. Шунинг учун ҳам коммунистларнинг омма ўртасида, айниқса, янги ишчи кадрлари, хизматчиларнинг янги қатламлари ўртасида олиб бораётган иши, шунингдек, интеллигенция билан иттифоқнинг мустаҳкамланиши тобора катта аҳамиятга эгадир.

Ривожланаётган мамлакатларда майда буржуазия, патриархал деҳқонлар, шаҳар камбағалларининг ярим-пролетар қатламлари ўқувчи ёшлар ва бошқаларнинг кўп миллионли оммаси актив сиёсий ҳаётга, миллий озодлик ҳаракатига қўшилмоқдалар. Буларнинг ҳаммаси жаҳоннинг ана шу зонасида антиимпериалистик фронтнинг кучайишига, революцион кучларнинг ўсишига кўмаклашмоқда. Айни вақтда улкан майда буржуазия, патриархал омма агар уни империализм ва капитализмга қарши озодлик курашининг изчил ифодачиси бўлган ишчилар синфи бошқармаса, иккиланишлар, гоҳ у-гоҳ бу томонларга ўтишларга мойил эканлигини ҳам унутиш мумкин эмас.

Ғарб мамлакатларида ҳам, Шарқ мамлакатларида ҳам дин байроғи остида ижтимоий ҳаракатларнинг активлашиши ва турли диний ташкилотлар фаолиятининг кучайишини ҳозирги замоннинг характерли ҳодисаларидан бири деб ҳисоблаш мумкин. Капитализм умумий инқирозининг кучайиши, жамият энг камбағал қатламлари аҳволининг ёмонлашиши, ядро вайронгарчилиги хавфи олдидаги қўрқув, истиқболга ишончсизлик, миллионлаб кишиларда анъанавий буржуа сиёсий назариялари, муассасалари ва партияларига ишончнинг емирилиши аҳолининг кенг доираларида диний-мистик кай- [illegible]

Урушдан кейинги даврда Ғарбий Европанинг бир қатор мамлакатларида турли хил христиан демократик партиялар ва иттифоқлар салмоқли куч касб этди. Улар айниқса, саноат жиҳатдан ривожланган бир қатор мамлакатларда ё йирик ҳукмрон партия бўлиб қолдилар, ё ҳукмрон социал-демократик партияларга сезиларли оппозиция ташкил этдилар. Католик черков маркази, консерватив кучларнинг диний таянчи Ватикан сиёсий жиҳатдан активлашди. Айни вақтда Лотин Америкасида руҳонийлар ва диний ташкилотлар орасида кучли сўл тенденциялар юзага келди. 70-йилларнинг охирида мусулмон руҳонийлари алоҳида сиёсий активлик кўрсата бошладилар ва ислом байроғи остида турли кўринишдаги ҳаракатлар оммавий тус олди.

Саудия Арабистони ёки Покистон сингари мамлакатлардаги реакция исломни қўллаб-қувватлаётганлиги биз учун янгилик эмас. Осиё ва Африканинг турли мамлакатларидаги хилма-хил буржуа-сиёсий тўдалар исломдан ўз мақсадлари йўлида фойдаланганликлари ва фойдаланаётганликлари яхши маълум.

Бироқ, ислом байроғи остида ўтаётган ҳозирги барча сиёсий ҳаракатлар феодал ёки буржуа ҳаракатлари сифатида бир хилда таърифланиши мумкин эмас. Уларнинг ижтимоий моҳияти қунт билан ўрганишни тақозо этади. Шарқ мамлакатларида капитализмнинг ривожланиши аҳолининг улкан оммасини, асосан, инқирозга учраган патриархал деҳқон майда мулкчиларининг шаҳарларга кўчиб ўтишига ва майда буржуа элементларининг активлашувига олиб келмоқда. Ярим пролетар майда буржуа ва ўрта ҳол қатламлар антиимпериалистик курашга жалб этилмоқда ва патриархал диний байроқлар остидаги турли сиёсий ҳаракатларга ижтимоий база бўлиб хизмат қилмоқда.

Ривожланаётган мамлакатлардаги коммунистлар, революцион демократлар ва бошқа тараққийпарвар кучлар исломнинг сиёсий таъсири реакция томонидан монополияга айлантириб олинмаслигидан ва антиимпериалистик курашни қўпориш учун фойдаланилмаслигидан манфаатдордирлар.

КПСС ва қардош партиялар империалистларнинг озодлик ҳаракатига диний, миллий ёки бошқа кўринишлар асосида парокандалик солишга бўлган уринишларига қарама-қарши ўлароқ жаҳон революцион жараёни барча оқимлари бирлигини мустаҳкамлаш, социализм мамлакатлари, ишчилар ҳаракати ва миллий озодликнинг антиимпериалистик кучлари иттифоқини мустаҳкамлаш ва қарор топтириш учун курашмоқдалар.

Капиталистик дунё якдил эмас, у фақат синфий зиддиятлар билангина чок-чокидан сўкилмасдан, балки давлатлараро, миллатлараро зиддиятлар билан ҳам емирилмоқда. В. И. Ленин томонидан кашф этилган империализм даврида нотекис ривожланиш, конкуренция кураши ва турли капиталистик мамлакатлар манфаатлари тўқнашувининг кескинлашуви қонунининг ҳаракати кучаймоқда. Экономикаси қолоқ бўлган ёш давлатлар билан ана шу қолоқликни эксплуатация қилаётган ривожланган империалистик мамлакатлар ўртасидаги ўпирилиш чуқурлашмоқда. Бу эса халқларнинг антиимпериалистик кураши кучайишини билдиради.

Ҳозирги замон тараққиётининг бориши ва истиқболларига баҳо беришда империалистларнинг халқаро майдонда Совет Иттифоқи ва социалистик ҳамдўстлик мамлакатларини яккалаб қўйишдан иборат хатти-ҳаракати барбод бўлганлигини эътиборга олиш айниқса муҳимдир. Совет Иттифоқи ва бутун социалистик ҳамдўстликнинг тинчликсеварлик ташаббуслари, бизнинг партиямиз ва қардош коммунистик партияларнинг актив, принципиал ташқи сиёсати халқаро муносабатларнинг боришига ва жаҳон воқеаларига тобора кучли таъсир кўрсатмоқда.

* * *

Давримиз цивилизациясининг юксак марраси сифатида ривожланган социализм проблемаларини тадқиқ қи- [illegible] шунослар илмий фаолиятининг биринчи даражали вазифаси ҳисобланади. Ривожланган социализм концепцияси, деб қайд қилган эди ўртоқ Л. И. Брежнев КПСС XXVI съездида, партиянинг назарий арсеналини жиддий равишда тўлдирди, марксча-ленинча назарияни ижодий ривожлантиришга қўшилган муҳим ҳисса бўлди. Реал социализм системаси янги жамият қурилиши ва тараққиётининг турли хил босқичларида ҳаёт кечираётган мамлакатларни ўз ичига олади. Ривожланган социализмни қуриш ва такомиллаштириш тарихий тажрибасини таҳлил этиш биргина бизнинг мамлакатимиз учун эмас, балки ана шундай жамиятни барпо қилишни ўз олдига мақсад қилиб қўйган бошқа барча мамлакатлар учун ҳам принципиал аҳамиятга эгадир. Иккинчи томондан турли мамлакатларда социалистик қурилиш тажрибасини ўрганиш ва таққослаш ҳар бир мамлакат тажрибасидан бирон бир қимматга молик томонларни, жумладан жамиятнинг иқтисодий ва социал тараққиёти жараёнларини планлаштириш ва бошқаришнинг самарали формаларини танлаш ва фойдаланиш имконини беради. Ана шундай тажрибани ўрганиш ва умумлаштириш юзасидан бошқа социалистик мамлакатларнинг жамиятшунослари билан алоқаларни ва ҳамкорликни кучайтирмоқ лозим.

Марксизм-ленинизм бизни ҳар қанақа реакция билан ва ўз умрини тугатиб бўлган ижтимоий тартиблар ҳамда тегишли реакцион назариялар билан муроса қилмайдиган изчил ва яхлит, чинакам илғор дунёқараш билан қуроллантиради. Биз унга зид бўлган дунёқарашлар концепцияларига қарши курашни кучайтиришимиз, буржуа футурологиясининг турли хил идеалистик ва диний оқимларини фош қилишни жадаллаштиришимиз лозим.

Жамиятшуносларнинг вазифаси фақат барча янги ижодий нарсаларни қўллаб-қувватлашдангина эмас, балки ўтмиш сарқитларига муросасизликни, тараққиётимизга, олға қараб қилаётган ҳаракатимизга халақит бераётган барча нарсаларга қарши курашда қатъиятликни тарбиялашдан ҳам иборатдир.

Ўтмишдан мерос қолган социал-ҳодисаларнинг қайта тикланиш сабаблари турли хил бўлиши мумкин. Бунга социализмнинг иқтисодий қонунлари бузилиши ҳам, буржуа идеологиясига қарши курашнинг ленинча принципларидан оғиб кетишлар ҳам, миллий қурилишдаги хатолар ҳам сабаб бўлади.

СССР ва қардош мамлакатларнинг тарихий тажрибаси шуни кўрсатадики, хусусий мулкчилик одатларига, миллатчиликка, диний фанатизмга, мешчанлик психологиясига қарши курашмасдан туриб, янгича турмуш тарзини муваффақиятли тарзда яратиш ва такомиллаштириш мумкин эмас. Бундай кураш етарли даражада қатъиятлик билан олиб борилмаган жойда социализмга душман қарашлар ва эътиқодлар турмуш тарзининг заррача бўшлиқларига ҳеч сездирмасдан кириб боради, ижтимоий институтларнинг ўз ичидан парокандаликка учраши хавфини туғдиради. Польша Халқ Республикасидаги ҳозирги ички сиёсий танглик фақат иқтисодий аҳволдаги қийинчиликлар оқибатидагина эмас, балки идеологик муҳитнинг кескин тарзда ёмонлашуви, обивателчилик, истеъмолчилик кайфиятларининг, миллатчилик хурофотларининг тарқалиши, синфий ҳушёрликнинг сусайиб кетганлиги оқибати эканлиги ҳам тасодифий бир ҳол эмас.

Янгилик билан эскилик ўртасидаги кураш, социалистик кучларнинг антисоциалистик унсурларга қарши кураши турли мамлакатларда турли хил тарзда ва бир-биридан фарқ қиладиган даражадаги шиддат билан давом этади. Революциянинг демократик босқичидан социалистик босқичга ўтиши худди Россиядагидек қуролли қўзғолон ва гражданлар уруши шаклида юз берган, пролетариатнинг синфий душманлари ошкора жангда тор-мор этилган, Коммунистик партия ва социалистик давлат юксак синфий ҳушёрлик кўрсатган жойларда социа- [illegible] вожланиши ҳам контрреволюцион кучлар қуролли ҳужумга ўтишга ва социалистик давлат билан очиқдан-очиқ конфронтация йўлини тутишга журъат этолмаган бир шароитда рўй берди. Демократик революциянинг социалистик революцияга ўсиб чиқиши у ёки бу даражада тинч йўл билан содир бўлган жойларда эксплуататор синфлар ва пролетариатга қарши партияларнинг қолдиқлари нисбатан ортиқча куч сақлаб қолган бўладилар. Агар улар бунинг устига партия ва давлат раҳбарлигининг хатолари ва ожиз томонларидан фойдаланадиган бўлсалар, у ҳолда бундай жойларда ана шу кучлар маълум бир шароитларда муайян пайтда социализм негизларига қарши ҳужумга ўтадилар.

Биз революцион жараённинг тинч ривожланишини афзал тутамиз. Бироқ социалистик қайта ўзгаришлар жараёнида синфий курашсиз кечмайди ва социализм контрреволюцион унсурларнинг танобини тортиб қўймасдан туриб, тўла ва батамом ғалаба қозониши амри маҳол. Революция ўзини ҳимоя қилишга қодир бўлмоғи керак.

Айни чоғда империалистик қўпорувчилик марказлари ва социализмнинг ҳар қандай душманлари миллатчилик хурофотларини зўр бериб кучайтираётганликларини, социалистик ҳамдўстлик негизларига путур етказиш ниятида миллатчиликни Советларга қарши оқимга йўналтираётганликларини ҳисобга олиш мумкин эмас. Антисоветизм — бу синфий душманнинг заҳарли қуроли, контрреволюция қуролидир.

Синфий курашнинг ва социалистик ўзгартиришларнинг умумий қонуниятлари тўғрисидаги марксча-ленинча таълимот миллатчиликка ва антисоветизмга қарши курашда беқиёс аҳамиятга эгадир. Баъзи ҳолларда социализм тараққиётининг умумий қонуниятлари аҳамиятига эътибор берилмайди, хаспўшлаб ўтилади ва, аксинча, миллий хусусиятлар ҳар томонлама ошириб юборилади. Мана шунинг учун ҳам социализм қурилишида интернационаллик билан миллийлик, умумийлик билан ўзига хослик ўртасидаги нисбатни таҳлил қилишга алоҳида аҳамият берилиши керак.

Ўз хусусий негизларида ривожланаётган етук социализм жамиятида эскилик билан янгилик ўртасида қарама-қаршилик мавжуд эмас, деб ўйлаш хато бўлур эди. Бироқ бу курашнинг актуаллиги эндиликда фақат капитализм билан социализм ўртасидаги қарама-қаршилик билангина боғлиқ бўлмасдан, балки социалистик системанинг ўз ички етуклиги даражаси билан ҳам боғлиқдир. Буларнинг ҳаммаси Коммунистик партиянинг кишилар онгидаги ва хулқ-атворидаги зарарли сарқитларга қарши, социалистик қонунчилик ва ахлоқ нормаларидан оғишларга қарши қатъият билан кураш олиб боришини тақозо қилади.

Эскилик билан янгилик ўртасидаги курашнинг олдинги марраси бугунги кунда фақат идеологик жараёндагина эмас, балки хўжалик қурилиши фронтида ҳам, ишлаб чиқаришни интенсивлаштириш йўлига кўчириш, экономиканинг самарадорлигини ошириш, социализм афзалликларини фан ва техниканинг энг янги ютуқлари билан қўшиб олиб бориш вазифаси ҳал қилинаётган жойларда ҳам юз бермоқда. Л. И. Брежнев КПСС XXVI съездида бу вазифани ўз аҳамиятига кўра индустрлаштириш ва коллективлаштириш билан тенглаштирар экан, янги иш методлари ишга совуққонлик билан қараш, ишлаб чиқариш ва план интизомининг бўшашувига йўл қўйиш, ҳисоб-китобларни «чамалаб» ўтказиш, иш вақти ва ресурсларни контролсизлик билан сарфлаш каби ҳали баъзи жойларда сақланиб қолаётган одатлар билан муроса қила олмаслигини таъкидлади.

Шуни эслатиб ўтиш ўринлидирки, марксча-ленинча таълимотда тарихий тараққиёт ғояси ишлаб чиқаришнинг ижтимоий тараққиётда ҳал қилувчи роль ўйнашини тушуниш билан чамбарчас боғлиқдир. Шунга тўла мос бўлган ҳолда пар- [illegible] тегияси ишлаб чиқариш самарадорлигининг тўхтовсиз оширилишини, ижтимоий муносабатлар бутун системасининг такомиллаштирилиши ва ривожлантирилишини тақозо қилади. Социалистик турмуш тарзини ривожлантириш, янги инсонни камол топтиришнинг моддий ва маънавий негизларини мустаҳкамлаш юзасидан ўн биринчи беш йилликка мўлжалланган йирик чора-тадбирларни шу нуқтаи назардан туриб баҳоламоқ лозим.

Шунингдек, шахснинг ҳар томонлама ривожланиши ишлаб чиқариш билан, меҳнат билан жуда ҳам боғлиқ эканлигини унутмаслигимиз керак. Марксча-ленинча фан одамнинг пайдо бўлиши ва унинг ривожланишида, шаклланишида ва қобилиятларининг такомиллашувида меҳнатнинг буюк яратувчилик кучини ёрқин ва ишонарли тарзда очиб берди. Бизнинг партиямиз коммунистик тарбия вазифалари комплексида кишиларнинг меҳнат активлигини, меҳнатдаги қаҳрамонлигини ривожлантиришга алоҳида аҳамият беради. Социалистик жамиятда меҳнатни фақат унумли қилибгина эмас, балки шу билан биргаликда мазмунли, қизиқарли, ижодий ишга айлантириш учун ҳам кўп куч-ғайрат сарфланмоқда. Бу жамиятимизнинг олға қараб, коммунизмнинг олий босқичи сари муваффақиятли ҳаракатининг гаровидир.

x x x

Бизнинг давримизда тарихий тараққиёт учун, инсоният тақдири учун энг кўп хавф туғдираётган биттагина нарса бор, у ҳам бўлса империализмнинг энг реакцион кучлари танлаб олган қуролланишнинг беҳуда пойгаси ва термоядро уруши хавфидир. Уруш оловини ёқувчиларга ва қуролланиш пойгасига қарши кураш цивилизациянинг ва инсониятнинг ўзининг яшаш ҳамда ривожланишининг туб шартларидан биридир.

Биз ядро урушининг инсоният учун фалокатли хавфини ошкора баён қилар эканмиз, халқларнинг ядро васвасаси ва агрессив сиёсат айбдорларига қарши курашдаги активлигини оширишга интиламиз. Энг муҳими шундаки, бутун ер юзидаги кишилар ядро урушининг ҳалокатли хавфини фақат англаб ва ҳис қилибгина қолмасдан, балки уни бартараф этиш имкониятларига ишонч ҳосил қилишлари, ёппасига ва мустаҳкам тинчлик йўлини аниқ-равшан кўра билишлари керак.

Биз шуни қониқиш билан айта оламизки, тинчликни ҳимоя қилиш борган сари дунёдаги барча халқларнинг, империалистик агрессияга қарши барча кучларнинг ишига айланиб қолмоқда. Коммунистлар ўз синфий позицияларидан четга чиқмаган ҳолда тинчлик ва социал тараққиёт кучларининг империализмга ва ядро ҳалокати хавфига қарши курашдаги жипслигининг тарафдори бўлиб чиқмоқдалар.

Коммунистларнинг тарихий оптимизми уларнинг инсониятнинг ядро фожиасини бартараф этиш имкониятларига, турли ирқ ва миллатларга мансуб кишиларнинг самарали ҳамкорлигини таъминлаш имкониятларига ишонч бахш этади.

Халқлар дўстлиги ва ҳамкорлиги — бу халқлар ўртасидаги тинчлик демакдир. Коммунистик идеология ҳозирги замон тарихий тараққиётининг ана шу туб ва олий негизларини таркибан ўз ичига олади.

Табиийки, бизнинг партиямиз коммунистик идеаллар ва пролетар, социалистик интернационализм, халқлар ўртасидаги дўстлик ва қардошлик байроқдори сифатида ер юзида тинчликни сақлаш ва мустаҳкамлаш учун курашда, инсониятнинг порлоқ келажаги учун курашда етакчи куч бўлиб майдонга чиқмоқда. Биз, жамиятшунослар бу оламшумул тарихий ишда партиямизнинг содиқ ва актив ёрдамчилари бўлишга даъват этилганмиз. Социал тараққиёт концепциясини ишлаб чиқиш, пропаганда қилиш ва қарор топтиришни, ёш авлодни коммунистик эътиқоднинг муҳим назарий шартларидан бири бўлган тарихий оптимизм руҳида тарбиялашни ўзимизнинг энг муҳим бурчимиз деб биламиз.

Академик П. ФЕДОСЕЕВ.

(«Правда», 1981 йил 13 ноябрь).

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ СЕССИЯСИ ОЛДИДАН

Ўнинчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг тўртинчи сессиясига зўр тайёргарлик кўрилмоқда. Бу сессияда республикани иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 1981—1985 йилларга ва 1982 йилга мўлжалланган Давлат планлари, Ўзбекистон ССРнинг 1982 йилги Давлат бюджети муҳокама этилиб, қабул қилиниши лозим. Олий Совет Президиуми план ва бюджетнинг айрим бўлимларини кўриб чиқишни тузилган тайёргарлик комиссияларига топширди. Бу комиссиялар СССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 1981—1985 йилларга ва 1990 йилгача бўлган даврга мўлжалланган асосий йўналишлари талабларига, ўртоқ Л. И. Брежневнинг КПСС XXVI съездида қилган Ҳисобот доклади қоидаларига амал қилиб, иш олиб бормоқдалар.

Республикани иқтисодий ва социал ривожлантириш плани асосий кўрсаткичлари билан шуғулланувчи тайёргарлик комиссияси шартнома интизомига риоя қилиш, маҳсулотларни белгиланган турда ва муддатда етказиб бериш тадбирлари тўғрисида, моддий ресурсларни тежаш соҳасида олиб борилаётган ишлар, қишлоқ хўжалик маҳсулотларидан фойдаланиш планининг бажарилиши тўғрисида бир қанча министрлик ва идоралар раҳбарларининг докладларини кўриб чиқди.

Давлат бюджетининг асосий кўрсаткичлари билан шуғулланувчи комиссия мажлисларида министрликлар, идоралар ва маҳаллий Советлар ижроия комитетларининг раҳбарлари бюджетларнинг ижроси тўғрисида, зарарни, нобудгарчиликни, унумсиз харажатларни қисқартириш юзасидан кўрилган тадбирлар ҳақида, оборот солиғи планининг 1981 йилда кутилаётган ижроси ҳақида ахборот бердилар.

Саноат тайёргарлик комиссиялари ўз мажлисларини ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланишни яхшилаш, республика корхоналарида ўрнатилган янги машина-ускуналарнинг самарадорлигини ошириш, хом ашё ва ёқилғи-энергетика ресурсларини тежаш режимини кучайтириш масалаларига бағишладилар.

Қурилиш ва бинокорлик материаллари саноати комиссияси капитал маблағларни ишга тушириладиган ва ғоят муҳим қурилишларга жамлаш, чала қурилиш ҳажмини камайтириш соҳасида қурилиш министрликлари ва ташкилотларининг ишини муҳокама қилди.

Ёқилғи ва энергияни тежашни кучайтириш ва ундан оқилона фойдаланиш, республикада транспортни ривожлантириш масалалари транспорт, йўл хўжалиги ва алоқа комиссиясининг диққат марказида турди.

Қишлоқ хўжалиги комиссияси ўн биринчи беш йилликда Ўзбекистон қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини ривожлантириш, ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланиш ва фонд самарадорлигини ошириш, колхоз ва совхозларни замонавий техника билан таъминлаш масалаларини муҳокама қилди.

Сув хўжалиги комиссияси ерларни сув билан таъминлашни ошириш ва сув ресурсларини самарали истеъмол қилиш тўғрисидаги, ер қазиш машина-механизмларидан оқилона фойдаланиш ҳақида, бошқа актуал проблемалар тўғрисида министрлик ва идораларнинг докладларини таҳлил қилди.

Табиатни муҳофаза қилиш ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш комиссиясининг аъзолари йўл, каналлар қурилиши, турли объектлар қурилиши натижасида қишлоқ хўжалик оборотидан чиқиб қолган ерларни қайтадан экинзорга айлантириш масалаларига эътиборни жалб этдилар. Тозалаш иншоотлари қуриш планларининг бажарилиш проблемалари ҳам кўриб чиқилди.

Халқ маорифи, фан ва маданият, соғлиқни сақлаш ва социал таъминот, савдо-сотиқ ва умумий овқатланиш тайёргарлик комиссиялари мажлисларида депутатлар студентлар қурилиш отрядларининг иш якунлари ҳақидаги, меҳнаткашларни даволашга сарфланадиган бюджет маблағларидан фойдаланиш тўғрисидаги, молларнинг нормативдан ташқари запасларини камайтириш ва буларни товар оборотига жалб этиш ҳақидаги докладларни тингладилар.

Коммунал хўжалик ва маиший хизмат кўрсатиш комиссияси уй-жой фондларини ремонт қилиш планларининг бажарилиши ва идораларга қарашли уй-жойларни маҳаллий Советларга топширишга тайёргарлик кўришни муҳокама қилди.

Тайёргарлик комиссиялари план ва бюджетнинг барча тегишли бўлимлари юзасидан далилларга асосланган ўз хулосаларини чиқардилар. (ЎзТАГ).

ПИАНИНОЧИЛАРНИНГ ИЖОДИЙ МУСОБАҚАСИ

ПИАНИНОЧИЛАРНИНГ БУТУНИТТИФОҚ КОНКУРСИ ТОШКЕНТДА ТАНТАНАЛИ СУРАТДА ОЧИЛДИ

Олтинчи конкурс пианиночилар ижрочилик маҳоратининг Бутуниттифоқ мўътабар кўриги бўлди. Москвадан, Ленинграддан, иттифоқдош республикалардан олтмишга яқин созанда конкурсда қатнашмоқ учун Тошкентга келди. Санъат байрами 13 ноябрь куни Навоий номли Ўзбекистон ССР Давлат академик Катта театрида тантанали вазиятда очилди.

Конкурсни тантанали очиш маросимида, Ўзбекистон ССР маданият министри З. Р. Раҳимбобоева, республика халқ артисти, Тошкент Давлат консерваториясининг ректори З. В. Ҳақназаров, Москва консерваториясининг профессори, РСФСР халқ артисти Е. В. Малинин санъатнинг янада гуллаб-яшнаши, мамлакатдаги ёш талантларнинг камолоти, совет пианино мактабининг муваффақиятлари ва пианиночилар Бутуниттифоқ кўрикларининг яхши анъаналари тўғрисида Коммунистик партия билан Совет ҳукумати тинимсиз ғамхўрлик қилаётганликларининг яна бир ёрқин далили бўлган бу йилги конкурснинг катта аҳамияти ҳақида гапирдилар. Тошкентдаги конкурс ижрочилик санъати ютуқларининг ёрқин намойиши бўлиши, қардош совет халқларининг маданиятларини янада ўзаро бойитиш ишига муносиб ҳисса қўшиши лозимлиги уқтириб ўтилди. Шу билан бирга бу йилги музика байрами пианиночиларнинг П. И. Чайковский номли халқаро конкурсига тайёргарликнинг муҳим босқичидир.

Бутуниттифоқ кўриги кунларида Тошкентдаги энг яхши концерт залларидан бири — «Баҳор» залида Чайковский ва Бах, Моцарт ва Прокофьев, Рахманинов ва Шостакович, бошқа атоқли композиторларнинг асарлари янграйди.

VI Бутуниттифоқ конкурсида Ўзбекистон фортепиано мактаби вакили сифатида қатнашаётганлар орасида В. А. Успенский номли республика мактаб-интернатининг талабалари, М. Ашрафий номли Тошкент давлат консерваториясининг студентлари ва ўқитувчилари бор. Ижодий мусобақа уч даврада ўтказилади.

Пианиночилар VI Бутуниттифоқ конкурсининг очилишига бағишланган кеча «Пётр Биринчи» спектаклини қўйиб бериш билан тугади. (ЎзТАГ).

КИТОБДА АСТРОНОМЛАР КЕНГАШИ

Мамлакатнинг барча томонларидан келган астроном олимлар Улуғбек номидаги Китоб кенглик станциясида йиғилишди. 12 ноябрь куни бу ерда «Ернинг айланиши ва геодинамика» проблемасига бағишланган Бутуниттифоқ кенгаши очилди.

Кенгаш программасида коинотни ўрганиш, ер кенглигининг тебраниши, қутбларнинг ҳаракати ва бошқа проблемаларга оид салкам ўттизта илмий доклад тинглаш кўзда тутилган. Мамлакат олимлари ташкил этилганининг 50 йиллигини нишонлашга тайёргарлик кўраётган Китоб кенглик станцияси иши билан танишадилар.

(ЎзТАГ).

Редактор **М. ҚОРИЕВ.**

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг ишлар мудирлиги аппарати коллективи катта референт М. Ш. Шоабдураҳмоновага онаси

Дилором ҲАСАНОВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Тошкент Давлат университетининг ректорати, жамоат ташкилотлари ва химия факультетининг коллективи илмий ходим Г. Ш. Очиловага онаси

Дилором ҲАСАНОВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қиладилар.

Ўзбекистон касаба союзларининг республика Совети Сирдарё область касаба союзлари Советининг раиси Б. Пирназаровга онаси

Саодатхон ҲАМИДОВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан таъзия изҳор қилади.

ҲАРАКАТ ХАВФСИЗЛИГИ — ИЛМИЙ ПРОБЛЕМА

[illegible]

(ЎзТАГ).

Р. 02339. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. ИНДЕКС 64583. Б. — 263.